

Wybrane przepisy prawa

RO PIBR w Gdańsku poniżej przedstawia wybrane akty prawne, oraz odpowiednie wyciągi z tych przepisów w celu ułatwienia korzystania z nich przez biegłych sądowych z zakresu rachunkowości, finansów, wycen itp.

Przepisy zostały przedstawione wg stanu **na dzień 10.01.2020.**

Każdorazowo stan prawny należy sprawdzić co do jego poprawności i aktualności.

Nie ponosimy żadnej odpowiedzialności za ewentualne przekłamanie, lub dezaktualizację przepisów.

OGÓLNY SPIS TREŚCI

Wybrane przepisy prawa.....	1
OGÓLNY SPIS TREŚCI	1
Kodeks postępowania cywilnego	2
Kodeks postępowania karnego	18
USTAWA z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych	39
ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych	40
USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego	43
ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym	46
USTAWA z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych	50
POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) WYCENA DO CELÓW SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH W ROZUMIENIU USTAWY O RACHUNKOWOŚCI	57
POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) OGÓLNE REGUŁY POSTĘPOWANIA	67
POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) OGÓLNE ZASADY WYCENY PRZEDSIĘBIORSTW	70
SZCZEGÓŁOWY SPIS TREŚCI.....	83

Kodeks postępowania cywilnego¹

Wybrane przepisy przydatne biegłym rewidentom, biegłym sądowym z zakresu finansów, rachunkowości, wycen itp.

Rozdział 2

Postępowanie dowodowe

Oddział 1

Przepisy ogólne

Art. 235. [Zasada bezpośredniości. Przeprowadzenie dowodu na odległość]

§ 1. Postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym, chyba że sprzeciwia się temu charakter dowodu albo wzgląd na poważne niedogodności lub niewspółmierność kosztów w stosunku do przedmiotu sporu. W takich wypadkach sąd orzekający zleci przeprowadzenie dowodu jednemu ze swych członków (sędzia wyznaczony) albo innemu sądowi (sąd wezwany).

§ 2. Jeżeli charakter dowodu się temu nie sprzeciwia, sąd orzekający może postanowić, że jego przeprowadzenie nastąpi przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających dokonanie tej czynności na odległość.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, rodzaje urządzeń i środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie dowodu na odległość, sposób korzystania z tego rodzaju urządzeń i środków, jak również sposób przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów dokonanych podczas jego przeprowadzenia, mając na względzie konieczność właściwego zabezpieczenia utrwalonego obrazu lub dźwięku przed utratą dowodu, jego zniekształceniem lub nieuprawnionym ujawnieniem.

---

¹ Dz.U.2019.1460 t.j. z dnia 2019.08.05 Wersja od: 1 stycznia 2020 r.

Art. 235¹. [Wniosek o przeprowadzenie dowodu]

We wniosku o przeprowadzenie dowodu strona jest obowiązana oznaczyć dowód w sposób umożliwiający przeprowadzenie go oraz wyszczególnić fakty, które mają zostać wykazane tym dowodem.

Art. 235². [Przesłanki pominięcia dowodu]

§ 1. Sąd może w szczególności pominąć dowód:

- 1) którego przeprowadzenie wyłącza przepis kodeksu;
- 2) mający wykazać fakt bezsporny, nieistotny dla rozstrzygnięcia sprawy lub udowodniony zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3) nieprzydatny do wykazania danego faktu;
- 4) niemożliwy do przeprowadzenia;
- 5) zmierzający jedynie do przedłużenia postępowania;
- 6) gdy wniosek strony nie odpowiada wymogom art. 235¹, a strona mimo wezwania nie usunęła tego braku.

§ 2. Pomijając dowód, sąd wydaje postanowienie, w którym wskazuje podstawę prawną tego rozstrzygnięcia.

Art. 236. [Postanowienie dowodowe]

§ 1. W postanowieniu o dopuszczeniu dowodu sąd oznaczy środek dowodowy i fakty, które mają nim zostać wykazane, a w miarę potrzeby i możliwości - także termin i miejsce przeprowadzenia dowodu.

§ 2. Jeżeli o wydanie postanowienia w przedmiocie dopuszczenia dowodu wniosła strona, w postanowieniu wystarczy powołać się na treść jej wniosku.

§ 3. Zlecając przeprowadzenie dowodu sędziemu wyznaczonemu albo sądowi wezwanemu, sąd oznaczy tego sędziego albo ten sąd. Jeżeli nie oznaczono terminu lub miejsca przeprowadzenia dowodu, oznaczy je sędzia wyznaczony albo sąd wezwany.

Art. 237. [Wpływ niestawiennictwa stron]

Niestawiennictwo stron na termin nie wstrzymuje przeprowadzenia dowodu, chyba że obecność stron lub jednej z nich okaże się konieczna.

Art. 238. [Protokół postępowania przed sędzią wyznaczonym lub przed sądem wezwanym]

§ 1. Protokół sporządzony zgodnie z art. 157 § 1¹, zawierający przebieg postępowania dowodowego przed sędzią wyznaczonym lub przed sądem wezwanym, podpisują, oprócz sędziego i protokolanta, także osoby przesłuchane oraz strony, jeżeli są obecne.

§ 2. Odmowę lub niemożność podpisania stwierdza się w protokole.

Art. 239. [Prawa sędziego wyznaczonego i sądu wezwanego]

Sędzia wyznaczony i sąd wezwany mają w zakresie zleconego im postępowania dowodowego prawa przewodniczącego i prawa sądu orzekającego. Na ich uchybienia strony mogą zwrócić uwagę sądu nie później niż na najbliższej rozprawie.

Art. 240. [Związanie postanowieniem dowodowym]

§ 1. Sąd nie jest związany swym postanowieniem dowodowym i może je stosownie do okoliczności uchylić lub zmienić.

§ 2. Sędzia wyznaczony i sąd wezwany mogą uzupełnić na wniosek strony postanowienie sądu orzekającego przez przesłuchanie nowych świadków na fakty wskazane w tym postanowieniu.

Art. 241. [Powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego]

Sąd orzekający może zarządzić powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego.

Art. 242. [Oznaczenie terminu na przeprowadzenie dowodu]

Jeżeli postępowanie dowodowe napotyka przeszkody o nieokreślonym czasie trwania, sąd może oznaczyć termin, po którego upływie dowód może być przeprowadzony tylko wówczas, gdy nie spowoduje to zwłoki w postępowaniu.

Art. 242¹. [Obowiązki strony wnoszącej o wezwanie na rozprawę świadka, biegłego lub innej osoby]

Strona, która wniosła o wezwanie na rozprawę świadka, biegłego lub innej osoby, powinna dołożyć starań, by osoba ta stawiła się w wyznaczonym czasie i miejscu, w szczególności zawiadomić ją o obowiązku, czasie i miejscu stawiennictwa.

Art. 242². [Przyrzeczenie osoby stawającej przed sądem]

§ 1. Ilekroć ustawa przewiduje odebranie przyrzeczenia od osoby stawającej przed sądem, może je odebrać tylko sąd lub sędzia wyznaczony.

§ 2. Osobie, która w danej sprawie składała już przyrzeczenie, przypomina się je przy czynności z jej udziałem, chyba że będzie potrzebne ponowne odebranie przyrzeczenia.

Art. 243. [Uprawdopodobnienie]

Zachowanie szczegółowych przepisów o postępowaniu dowodowym nie jest konieczne, ilekroć ustawa przewiduje uprawdopodobnienie zamiast dowodu.

Oddział 2

Dokumenty

Art. 243¹. [Stosowanie przepisów do dokumentów zawierających tekst]

Przepisy niniejszego oddziału stosuje się do dokumentów zawierających tekst, umożliwiającich ustalenie ich wystawców.

Art. 243². [Dowody z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy lub do nich dołączone]

Dokumenty znajdujące się w aktach sprawy lub do nich dołączone stanowią dowody bez wydawania odrębnego postanowienia. Pomijając dowód z takiego dokumentu, sąd wydaje postanowienie.

Art. 244. [Dokument urzędowy]

§ 1. Dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do dokumentów urzędowych sporządzonych przez podmioty, inne niż wymienione w § 1, w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej.

Art. 245. [Dokument prywatny]

Dokument prywatny sporządzony w formie pisemnej albo elektronicznej stanowi dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie.

Art. 246. [Ograniczenia dowodów ze świadków i z przesłuchania stron]

Jeżeli ustawa lub umowa stron wymaga dla czynności prawnej zachowania formy pisemnej, dowód ze świadków lub z przesłuchania stron w sprawie między uczestnikami tej czynności na fakt jej dokonania jest dopuszczalny w wypadku,

to za konieczne.

Art. 248. [Obowiązek przedstawienia dokumentu]

§ 1. Każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne.

§ 2. Od powyższego obowiązku może uchylić się ten, kto co do okoliczności objętych treścią dokumentu mógłby jako świadek odmówić zeznania albo kto posiada dokument w imieniu osoby trzeciej, która mogłaby z takich samych przyczyn sprzeciwić się przedstawieniu dokumentu. Jednakże i wówczas nie można odmówić przedstawienia dokumentu, gdy jego posiadacz lub osoba trzecia obowiązani są do tego względem chociażby jednej ze stron albo gdy dokument wystawiony jest w interesie strony, która żąda przeprowadzenia dowodu. Strona nie może ponadto odmówić przedstawienia dokumentu, jeżeli szkoda, na którą byłaby przez to narażona, polega na przegraniu procesu.

Art. 249. [Księgi i dokumenty przedsiębiorstwa]

§ 1. W sprawach dotyczących przedsiębiorstwa handlowego lub przemysłowego, w razie powołania się jednej ze stron na księgi i dokumenty przedsiębiorstwa, należy je przedstawić sądowi, jeżeli sąd uzna wyciąg za niewystarczający.

§ 2. Gdy zachodzi istotna trudność w dostarczeniu ksiąg do sądu, sąd może przejrzeć je na miejscu lub zlecić sędziemu wyznaczonemu ich przejrzanie i sporządzenie niezbędnych wyciągów.

Art. 250. [Odpis lub wyciąg z dokumentu]

§ 1. Jeżeli dokument znajduje się w aktach organów lub podmiotów, o których mowa w art. 244 § 1 i 2, wystarczy przedstawić urzędowo poświadczony przez ten organ lub podmiot odpis lub wyciąg z dokumentu. Sąd zażąda wydania odpisu lub wyciągu, jeżeli strona sama nie może go uzyskać.

§ 2. Gdy sąd uzna za konieczne przejrzanie oryginału dokumentu, może zarządzić, by go dostarczono na rozprawę, albo przejrzeć go na miejscu przez sędziego wyznaczonego lub przez cały skład sądu.

Art. 251. [Grzywna]

Za nieuzasadnioną odmowę przedstawienia dokumentu przez osobę trzecią sąd, po wysłuchaniu jej oraz stron co do zasadności odmowy, skáže osobę trzecią na grzywnę. Osoba trzecia ma prawo żądać zwrotu wydatków połączonych z przedstawieniem dokumentu.

Art. 252. [Zaprzeczanie prawdziwości dokumentu urzędowego]

Strona, która zaprzecza prawdziwości dokumentu urzędowego albo twierdzi, że zawarte w nim oświadczenia organu, od którego dokument ten pochodzi, są niezgodne z prawdą, powinna okoliczności te udowodnić.

Art. 253. [Zaprzeczanie prawdziwości dokumentu prywatnego]

Jeżeli strona zaprzecza prawdziwości dokumentu prywatnego albo twierdzi, że zawarte w nim oświadczenie osoby, która je podpisała, od niej nie pochodzi, obowiązana jest okoliczności te udowodnić. Jeżeli jednak spór dotyczy dokumentu prywatnego pochodzącego od innej osoby niż strona zaprzeczająca, prawdziwość dokumentu powinna udowodnić strona, która chce z niego skorzystać.

Art. 254. [Badanie prawdziwości dokumentu]

§ 1. Badania prawdziwości dokumentu można dokonać z udziałem biegłego.

§ 1¹. Badanie prawdziwości pisma może nastąpić przez porównanie pisma na zakwestionowanym dokumencie z pismem tej samej osoby na innych dokumentach niewątpliwie prawdziwych. Sąd w razie potrzeby może wezwać osobę, od której pismo pochodzi, w celu napisania podyktowanych jej wyrazów.

§ 2. Od obowiązku złożenia próby pisma zwolniony jest ten, kto na zapytanie, czy pismo na dokumencie jest prawdziwe, mógłby jako świadek odmówić zeznania.

§ 2¹. Sąd w razie potrzeby może wezwać wystawcę dokumentu sporządzonego w postaci elektronicznej do udostępnienia informatycznego nośnika danych, na którym ten dokument został zapisany.

§ 2². Od obowiązku udostępnienia informatycznego nośnika danych zwolniony jest ten, kto na pytanie, czy dokument sporządzono na tym informatycznym nośniku danych lub czy pochodzi on od niego, mógłby jako świadek odmówić zeznań.

§ 3. Sąd może zastosować do osoby trzeciej, która nie wykonała zarządzeń sądu wydanych w myśl paragrafów poprzedzających, takie same środki przymusowe, jak wobec świadków.

§ 4. Osoba trzecia może na równi ze świadkiem żądać zwrotu wydatków koniecznych związanych ze stawiennictwem do sądu lub udostępnieniem informatycznego nośnika danych, a ponadto wynagrodzenia za utratę zarobku.

Art. 255. [Grzywna]

Strona, która w złej wierze lub lekkomyślnie zgłosiła zarzuty przewidziane w art. 252 i 253, podlega karze grzywny.

Art. 256. [Dokument w języku obcym]

Sąd może zażądać, aby dokument w języku obcym był przełożony przez tłumacza przysięgłego.

Art. 257. [Uszkodzenia dokumentu]

Sąd oceni na podstawie okoliczności poszczególnego wypadku, czy i o ile dokument zachowuje moc dowodową pomimo przekreśleń, podskrobań lub innych uszkodzeń.

Oddział 3

Zeznania świadków

Art. 258.

(uchylony).

Art. 259. [Niemożność bycia świadkiem]

Świadcami nie mogą być:

- 1) osoby niezdolne do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń;
- 2) wojskowi i urzędnicy niezwolnieni od zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli "zastrzeżone" lub "poufne" oraz osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli ich zeznanie miałyby być połączone z jej naruszeniem;
- 3) przedstawiciele ustawowi stron oraz osoby, które mogą być przesłuchane w charakterze strony jako organy osoby prawnej lub innej organizacji mającej zdolność sądową;
- 4) współuczestnicy jednolici.

Art. 259¹. [Mediator]

Mediator nie może być świadkiem co do faktów, o których dowiedział się w związku z prowadzeniem mediacji, chyba że strony zwolnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji.

Art. 260. [Współuczestnik sporu]

Współuczestnik sporu, niebędący współuczestnikiem jednolitym, może być świadkiem co do faktów dotyczących wyłącznie innego współuczestnika.

Art. 261. [Prawo odmowy zeznań]

§ 1. Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka, z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa oraz powinowatych w tej samej linii lub stopniu, jak również osób pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia. Prawo odmowy zeznań trwa po ustaniu małżeństwa lub rozwiązaniu stosunku przysposobienia. Jednakże odmowa zeznań nie jest dopuszczalna w sprawach o prawa stanu, z wyjątkiem spraw o rozwód.

§ 2. Świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich, wymienionych w paragrafie poprzedzającym, na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo jeżeli zeznanie miałyby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi.

Art. 262. [Treść wezwania]

Sąd, wzywając świadka, wymieni w wezwaniu imię, nazwisko i zamieszkanie wezwanego, miejsce i czas przesłuchania, nazwiska stron i przedmiot sprawy oraz związłą osnowę przepisów o karach za pogwałcenie obowiązków świadka, a ponadto o zwrocie wydatków koniecznych, związanych ze stawiennictwem do sądu, oraz o wynagrodzeniu za utratę zarobku.

Art. 263. [Świadkowie przesłuchiwani w miejscu ich pobytu]

Świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, niepełnosprawności lub innej niedającej się usunąć przeszkody, przesłuchuje się w miejscu jego pobytu.

Art. 264. [Kolejność przesłuchania]

Kolejność przesłuchania świadków oznacza przewodniczący. Świadkowie, którzy nie złożyli jeszcze zeznań, nie mogą być obecni przy przesłuchaniu innych świadków.

Art. 265. [Tłumacz]

§ 1. Do przesłuchania świadka niewładającego dostatecznie językiem polskim sąd może przybrać tłumacza.

§ 2. Do tłumaczy stosuje się odpowiednio przepisy o biegłych. Pracownik organów wymiaru sprawiedliwości może pełnić obowiązki tłumacza bez składania przyrzeczenia, lecz z powołaniem się na ślubowanie służbowe.

Art. 266. [Uprzedzenie świadka; przyrzeczenie]

§ 1. Przed przesłuchaniem świadka uprzedza się go o prawie odmowy zeznań i odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań.

§ 2. Przesłuchanie rozpoczyna się od zadania świadkowi pytań dotyczących jego osoby oraz stosunku do stron.

§ 3. Jeżeli świadek ma składać zeznania, odbiera się od niego przyrzeczenie, po pouczeniu go o znaczeniu tego aktu.

Art. 267. [Zwolnienie świadka od przyrzeczenia]

Nie składają przyrzeczenia świadkowie małoletni, którzy nie ukończyli lat siedemnastu, oraz osoby skazane wyrokiem prawomocnym za fałszywe zeznania. Inni świadkowie mogą być za zgodą stron zwolnieni przez sąd od złożenia przyrzeczenia.

Art. 268. [Treść przyrzeczenia]

Brzmienie przyrzeczenia jest następujące: "Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadome".

Art. 269. [Formy składania przyrzeczenia]

§ 1. Świadek składa przyrzeczenie, powtarzając za sędzią lub odczytując na głos tekst przyrzeczenia, przy czym wszyscy - z wyjątkiem sędziów - stoją.

§ 2. Niemi i głusi składają przyrzeczenie przez podpisanie jego tekstu lub przy pomocy biegłego.

Art. 270.

(uchylony).

Art. 271. [Zeznanie świadka]

§ 1. Świadek składa zeznanie ustnie, zaczynając od odpowiedzi na pytania przewodniczącego, co i z jakiego źródła wiadomo mu w sprawie, po czym sędziowie i strony mogą w tymże przedmiocie zadawać mu pytania.

§ 2. Niemi i głusi składają zeznania na piśmie lub przy pomocy biegłego.

Art. 271¹. [Zeznanie świadka składane na piśmie]

Świadek składa zeznanie na piśmie, jeżeli sąd tak postanowi. W takim przypadku świadek składa przyrzeczenie przez podpisanie tekstu przyrzeczenia. Świadek jest obowiązany złożyć tekst zeznania w sądzie w terminie wyznaczonym przez sąd. Przepisy art. 165 § 2, art. 274 § 1 i art. 276 stosuje się odpowiednio.

Art. 272. [Konfrontacja świadków]

Świadkowie, których zeznania przeczą sobie wzajemnie, mogą być konfrontowani.

Art. 272¹. [Przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub psychologa]

Jeżeli sąd poweźmie wątpliwość co do zdolności spostrzegania lub komunikowania spostrzeżeń przez świadka, może zarządzić przesłuchanie go z udziałem biegłego lekarza lub psychologa, a świadek nie może się temu sprzeciwić.

Art. 273. [Odczytanie, uzupełnienie lub sprostowanie zeznań]

§ 1. Zeznanie świadka, po zapisaniu do protokołu, sporządzonego zgodnie z art. 157 § 1¹, będzie mu odczytane i stosownie do okoliczności na podstawie jego uwag uzupełnione i sprostowane.

§ 2. Świadek może oddalić się z sądu nie wcześniej niż po uzyskaniu na to zezwolenia przewodniczącego.

Art. 274. [Kary porządkowe]

§ 1. Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo sąd skazuje świadka na grzywnę, po czym wezwie go powtórnie, a w razie ponownego niestawiennictwa skazuje go na ponowną grzywnę i może zarządzić jego przymusowe sprowadzenie.

§ 2. Przepis paragrafu poprzedzającego stosuje się odpowiednio do świadka, który oddalił się bez zezwolenia przewodniczącego.

Art. 275. [Usprawiedliwienie niestawiennictwa]

Świadek w ciągu tygodnia od dnia doręczenia mu postanowienia skazującego go na grzywnę lub na pierwszym posiedzeniu, na które zostanie wezwany, może usprawiedliwić swe niestawiennictwo. W przypadku usprawiedliwienia niestawiennictwa sąd zwolni świadka od grzywny i przymusowego sprowadzenia.

Art. 276. [Nieuzasadniona odmowa zeznań lub przyrzeczenia]

§ 1. Za nieuzasadnioną odmowę zeznań lub przyrzeczenia sąd, po wysłuchaniu obecnych stron co do zasadności odmowy, skaże świadka na grzywnę.

§ 2. Niezależnie od powyższej grzywny sąd może nakazać aresztowanie świadka na czas nieprzekraczający tygodnia. Sąd uchyli areszt, jeżeli świadek złoży zeznanie lub przyrzeczenie albo jeżeli sprawę ukończono w instancji, w której dowód z tego świadka został dopuszczony.

Art. 276¹. [Odpowiedzialność dyscyplinarna żołnierza]

W razie uchybienia przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie, obowiązkom, o których mowa w art. 274 i art. 276, sąd, zamiast skazać żołnierza na grzywnę, występuje do dowódcy jednostki wojskowej, w której żołnierz ten pełni służbę, z wnioskiem o pociągnięcie go do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Art. 277. [Zwrot wydatków świadka]

Świadek ma prawo żądać zwrotu wydatków koniecznych, związanych ze stawiennictwem do sądu, a ponadto wynagrodzenia za utratę zarobku. Przewodniczący może przyznać świadkowi zaliczkę na koszty podróży i na utrzymanie w miejscu przesłuchania.

Oddział 4

Opinia biegłych

Art. 278. [Wezwanie biegłych]

§ 1. W wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii.

§ 2. Sąd orzekający może pozostawić prawo wyboru biegłego sędziemu wyznaczonemu lub sądowi wezwanemu.

§ 3. Sąd oznaczy, czy opinia ma być przedstawiona ustnie, czy na piśmie.

Art. 2781. [Dopuszczenie dowodu z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu]

Sąd może dopuścić dowód z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę.

Art. 279.

(uchylony).

Art. 280. [Odmowa przyjęcia obowiązku przez biegłego]

Osoba wyznaczona na biegłego może nie przyjąć włożonego na nią obowiązku z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a ponadto z powodu przeszkody, która uniemożliwia jej wydanie opinii.

Art. 281. [Wyłączenie biegłego]

§ 1. Aż do ukończenia czynności biegłego strona może żądać jego wyłączenia z przyczyn, z jakich można żądać wyłączenia sędziego. Gdy strona zgłasza wniosek o wyłączenie biegłego po rozpoczęciu przez niego czynności, obowiązana jest uprawdopodobnić, że przyczyna wyłączenia powstała później lub że przedtem nie była jej znana.

§ 2. O wyłączeniu biegłego rozstrzyga sąd prowadzący sprawę po wysłuchaniu stron i biegłego. Od wysłuchania stron lub biegłego można odstąpić, gdyby miało to doprowadzić do nadmiernej zwłoki w postępowaniu.

Art. 282. [Treść przyrzeczenia biegłego]

§ 1. Biegły składa przed rozpoczęciem czynności przyrzeczenie w następującym brzmieniu: "Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki biegłego wykonam z całą sumiennością i bezstronnością".

§ 1¹. Biegły, któremu zlecono sporządzenie opinii na piśmie, może złożyć przyrzeczenie przez podpisanie tekstu przyrzeczenia, który załącza do opinii.

§ 1². Od biegłego wpisanego na listę biegłych sądowych nie odbiera się przyrzeczenia. Biegły taki powołuje się na przyrzeczenie złożone przy ustanowieniu go w tym charakterze.

§ 2. Poza tym do przyrzeczenia biegłych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące przyrzeczenia świadków.

Art. 283.

(uchylony).

Art. 284. [Zarządzenia sądu]

Sąd może zarządzić przedstawienie biegłemu w niezbędnym zakresie akt sprawy lub przedmiotu oględzin oraz zarządzić, by był obecny lub brał udział w przeprowadzeniu dowodu.

Art. 285. [Uzasadnienie opinii biegłego; opinia łączna; dodatkowy termin]

§ 1. Opinia biegłego powinna zawierać uzasadnienie.

§ 2. Biegli mogą złożyć opinię łączną.

§ 3. Jeżeli biegły nie może na razie udzielić wyczerpującej opinii, sąd wyznaczy termin dodatkowy do jej przedstawienia.

Art. 286. [Wyjaśnienie opinii; opinia uzupełniająca]

Sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych.

Art. 287. [Grzywna]

Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo, za nieuzasadnioną odmowę złożenia przyrzeczenia lub opinii albo za nieusprawiedliwione opóźnienie złożenia opinii sąd skazuje biegłego na grzywnę.

Art. 288. [Wynagrodzenie biegłego]

§ 1. Biegły ma prawo żądać wynagrodzenia za stawiennictwo w sądzie i wykonaną pracę oraz zwrotu wydatków.

§ 2. Przewodniczący może przyznać biegłemu zaliczkę na poczet wydatków.

§ 3. Jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna, o przyznaniu wynagrodzenia i zwrotu wydatków rozstrzyga się po jej uzupełnieniu lub wyjaśnieniu.

Art. 289. [Odpowiednie stosowanie]

Do wezwania i przesłuchania biegłych stosuje się ponadto odpowiednio przepisy o świadkach, z wyjątkiem przepisów o przymusowym sprowadzeniu.

Art. 290. [Opinia instytutu naukowego lub naukowo-badawczego]

§ 1. Sąd może zażądać opinii odpowiedniego instytutu naukowego lub naukowo-badawczego. Sąd może zażądać od instytutu dodatkowych wyjaśnień bądź pisemnych, bądź ustnych przez wyznaczoną do tego osobę, może też zarządzić złożenie dodatkowej opinii przez ten sam lub inny instytut.

§ 2. W opinii instytutu należy wskazać osoby, które przeprowadziły badanie i wydały opinię.

§ 3. Sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tego samego lub innego instytutu naukowego lub naukowo-badawczego.

§ 4. Jeżeli opinia została sporządzona przez instytut naukowy lub naukowo-badawczy, ustne jej uzupełnienie lub wyjaśnienie albo dodatkową opinię składa osoba wyznaczona do tego przez ten instytut. Sąd może jednak zarządzić stawienie się na rozprawie i złożenie ustnego uzupełnienia lub wyjaśnienia opinii albo dodatkowej opinii także przez osoby, które sporządziły opinię w imieniu tego instytutu.

§ 5. Strona może żądać wyłączenia osoby wyznaczonej do sporządzenia opinii przez instytut naukowy lub naukowo-badawczy. Przepis art. 281 stosuje się odpowiednio.

Art. 290¹. [Opinie opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów]

W sprawach rodzinnych i opiekuńczych sąd może zażądać opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów. Do opinii zespołu stosuje się odpowiednio przepisy o opinii instytutu naukowego lub naukowo-badawczego.

Art. 291. [Wynagrodzenie instytutu]

Instytut naukowy lub naukowo-badawczy może żądać wynagrodzenia za wykonaną pracę i za stawiennictwo swoich przedstawicieli.

Oddział 5

Oględziny

Art. 292. [Zarządzenie oględzin]

Sąd może zarządzić oględziny bez udziału lub z udziałem biegłych, a stosownie do okoliczności - również w połączeniu z przesłuchaniem świadków.

Art. 293. [Przedmiot oględzin]

Przepisy o obowiązku przedstawienia dokumentu stosuje się odpowiednio do przedstawienia przedmiotu oględzin. Jeżeli rodzaj przedmiotu na to pozwala i nie jest to połączone ze znacznymi kosztami, należy przedmiot oględzin dostarczyć do sądu.

Art. 294. [Udostępnienie przedmiotu oględzin]

Jeżeli przedmiot oględzin jest w posiadaniu osoby trzeciej, a oględziny mają być dokonane w miejscu, gdzie przedmiot znajduje się, osoba ta powinna być wezwana na termin oględzin i obowiązana jest ułatwić dostęp do przedmiotu.

Art. 295. [Zaniechanie oględzin]

§ 1. Osoba trzecia w ciągu dni trzech od doręczenia jej wezwania może z ważnych przyczyn żądać od sądu wzywającego zaniechania oględzin.

§ 2. Przed rozpoznaniem żądania osoby trzeciej sąd nie przystąpi do oględzin.

Art. 296. [Grzywna]

Osobę trzecią, która bez uzasadnionych przyczyn nie zastosowała się do zarządzeń w przedmiocie oględzin, sąd skáže na grzywnę.

Art. 297. [Zwrot wydatków]

Osoba trzecia wezwana na termin oględzin ma prawo żądać zwrotu wydatków koniecznych, związanych ze stawiennictwem do sądu, oraz wynagrodzenia za utratę zarobku na równi ze świadkiem, a ponadto zwrotu wydatków połączonych z dostarczeniem przedmiotu oględzin.

Art. 298. [Oględziny osoby]

Oględziny osoby mogą odbyć się tylko za jej zgodą.

Oddział 7

Inne środki dowodowe

Art. 305. [Grupowe badanie krwi]

Sąd może dopuścić dowód z grupowego badania krwi.

Art. 306. [Pobranie krwi]

Pobranie krwi w celu jej badania może nastąpić tylko za zgodą osoby, której krew ma być pobrana, a jeżeli osoba ta nie ukończyła trzynastu lat lub jest ubezwłasnowolniona całkowicie - za zgodą jej przedstawiciela ustawowego.

Art. 307. [Przeprowadzenie dowodu z grupowego badania krwi]

§ 1. W celu przeprowadzenia dowodu z grupowego badania krwi sąd zwraca się do biegłego o pobranie krwi, zbadanie jej i złożenie sprawozdania o wynikach badania łącznie z końcową opinią.

§ 2. Sprawozdanie z grupowego badania krwi powinno zawierać stwierdzenie, czy sprawdzono należycie tożsamość osób, których krew pobrano, oraz wskazanie sposobu przeprowadzenia badania. Sprawozdanie powinno być podpisane przez osobę, która przeprowadziła badanie, a jeżeli krew została pobrana przez inną osobę, pobranie krwi powinno być stwierdzone jej podpisem.

§ 3. Pobranie krwi i przesłanie jej do instytutu, o jakim mowa w art. 290, można zlecić biegłemu miejsca zamieszkania stron lub siedziby sądu.

Art. 308. [Dowody z dokumentów zawierających zapis obrazu lub dźwięku]

Dowody z innych dokumentów niż wymienione w art. 243¹, w szczególności zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku, sąd przeprowadza, stosując odpowiednio przepisy o dowodzie z oględzin oraz o dowodzie z dokumentów.

Art. 309. [Odpowiednie stosowanie przepisów o dowodach]

Sposób przeprowadzenia dowodu innymi środkami dowodowymi niż wymienione w artykułach poprzedzających określi sąd zgodnie z ich charakterem, stosując odpowiednio przepisy o dowodach.

Kodeks postępowania karnego²

Wybrane przepisy przydatne biegłym rewidentom, biegłym sądowym z zakresu finansów, rachunkowości, wycen itp.

Dział V

Dowody

Rozdział 19

Przepisy ogólne

Art. 167. [Inicjatywa dowodowa]

Dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu.

Art. 168. [Fakty notoryjne, fakty znane urzędowo]

Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. To samo dotyczy faktów znanych z urzędu, należy jednak zwrócić na nie uwagę stron. Nie wyłącza to dowodu przeciwnego.

Art. 168a. [Wykorzystanie dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego]

Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

Art. 168b. [Dowody popełnienia przestępstwa innego niż objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej]

Jeżeli w wyniku kontroli operacyjnej zarządzonej na wniosek uprawnionego organu na podstawie przepisów szczególnych uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa

---

² Dz.U.2020.30 t.j. z dnia 2020.01.09 - Wersja od: 9 stycznia 2020 r.

skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej lub przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli operacyjnej, prokurator podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym.

Art. 169. [Wniosek dowodowy – treść]

§ 1. We wniosku dowodowym należy podać oznaczenie dowodu oraz okoliczności, które mają być udowodnione. Można także określić sposób przeprowadzenia dowodu.

§ 2. Wniosek dowodowy może zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu.

Art. 170. [Przesłanki oddalenia wniosku dowodowego, forma, konsekwencje]

§ 1. Oddala się wniosek dowodowy, jeżeli:

- 1)przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne;
- 2)okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3)dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności;
- 4)dowodu nie da się przeprowadzić;
- 5)wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;
- 6)wniosek dowodowy został złożony po zakreślonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona.

§ 1a. Nie można oddalić wniosku dowodowego na podstawie § 1 pkt 5 lub 6, jeżeli okoliczność, która ma być udowodniona, ma istotne znaczenie dla ustalenia, czy został popełniony czyn zabroniony, czy stanowi on przestępstwo i jakie, czy czyn zabroniony został popełniony w warunkach, o których mowa w art. 64 lub art. 65 Kodeksu karnego, lub czy zachodzą warunki do orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym na podstawie art. 93g Kodeksu karnego.

§ 2. Nie można oddalić wniosku dowodowego na tej podstawie, że dotychczasowe dowody wykazały przeciwieństwo tego, co wnioskodawca zamierza udowodnić.

§ 3. Oddalenie wniosku dowodowego następuje w formie postanowienia.

§ 4. Oddalenie wniosku dowodowego nie stoi na przeszkodzie późniejszemu dopuszczeniu dowodu, chociażby nie ujawniły się nowe okoliczności.

Art. 171. [Zasady przeprowadzania przesłuchania]

§ 1. Osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodne wypowiedzenie się w granicach określonych celem danej czynności, a dopiero następnie można zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia, wyjaśnienia lub kontroli wypowiedzi.

§ 2. Prawo zadawania pytań mają, oprócz organu przesłuchującego, strony, obrońcy, pełnomocnicy oraz biegli. Pytania zadaje się osobie przesłuchiwanej bezpośrednio, chyba że organ przesłuchujący zarządzi inaczej.

§ 3. Jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie.

§ 4. Nie wolno zadawać pytań sugerujących osobie przesłuchiwanej treść odpowiedzi.

§ 5. Niedopuszczalne jest:

1)wpyływanie na wypowiedzi osoby przesłuchiwanej za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej;

2)stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem.

§ 6. Organ przesłuchujący uchyla pytania określone w § 4, jak również pytania nieistotne.

§ 7. Wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom wymienionym w § 5 nie mogą stanowić dowodu.

Art. 172. [Dopuszczalność konfrontacji]

Osoby przesłuchiwane mogą być konfrontowane w celu wyjaśnienia sprzeczności. Konfrontacja nie jest dopuszczalna w wypadku określonym w art. 184.

Art. 173. [Okazanie]

§ 1. Osobie przesłuchiwanej można okazać inną osobę, jej wizerunek lub rzecz w celu jej rozpoznania. Okazanie powinno być przeprowadzone tak, aby wyłączyć sugestię.

§ 2. W razie potrzeby okazanie można przeprowadzić również tak, aby wyłączyć możliwość rozpoznania osoby przesłuchiwanej przez osobę rozpoznawaną.

§ 3. Podczas okazania osoba okazywana powinna znajdować się w grupie obejmującej łącznie co najmniej cztery osoby.

§ 4. Minister Sprawiedliwości, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, określi, w drodze rozporządzenia, warunki techniczne przeprowadzenia okazania,

mając na uwadze konieczność zapewnienia sprawnego toku postępowania, a także właściwej realizacji gwarancji procesowych jej uczestników.

Art. 174. [Niedopuszczalność zastępowania wyjaśnień lub zeznań]

Dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub z zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych.

Rozdział 21

Świadkowie

Art. 177. [Obowiązek złożenia zeznań. Miejsce przesłuchania]

§ 1. Każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania.

§ 1a. Przesłuchanie świadka może nastąpić przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W postępowaniu przed sądem w czynności w miejscu przebywania świadka bierze udział referendarz sądowy, asystent sędziego lub urzędnik zatrudniony w sądzie, w którego okręgu świadek przebywa.

§ 2. Świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu.

Art. 178. [Tajemnica obrończa, tajemnica spowiedzi]

Nie wolno przesłuchiwać jako świadków:

1) obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 § 1, co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę;

2) duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi.

Art. 178a. [Zakaz przesłuchiwania mediatora]

Nie wolno przesłuchiwać jako świadka mediatora co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne, z wyłączeniem informacji o przestępstwach, o których mowa w art. 240 § 1 Kodeksu karnego.

Art. 179. [Tajemnica państwowa]

§ 1. Osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności "tajne" lub "ściśle tajne" mogą być przesłuchane co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, tylko po zwolnieniu tych osób od obowiązku zachowania tajemnicy przez uprawniony organ przełożony.

§ 2. Zwolnienia wolno odmówić tylko wtedy, gdyby złożenie zeznania wyrządzić mogło poważną szkodę państwu.

§ 3. Sąd lub prokurator może zwrócić się do właściwego naczelnego organu administracji rządowej o zwolnienie świadka od obowiązku zachowania tajemnicy, jeżeli ustawy szczególne nie stanowią inaczej.

Art. 180. [Tajemnica zawodowa i służbowa]

§ 1. Osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności "zastrzeżone" lub "poufne" lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator dla dobra wymiaru sprawiedliwości zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy, jeżeli ustawy szczególne nie stanowią inaczej. Na postanowienie w tym przedmiocie przysługuje zażalenie.

§ 2. Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej oraz tajemnicy Prokuraturii Generalnej, mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie.

§ 3. Zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy nie może dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych.

§ 4. Przepisu § 3 nie stosuje się, jeżeli informacja dotyczy przestępstwa, o którym mowa w art. 240 § 1 Kodeksu karnego.

§ 5. Odmowa przez dziennikarza ujawnienia danych, o których mowa w § 3, nie uchyla jego odpowiedzialności za przestępstwo, którego dopuścił się publikując informację.

Art. 181. [Wyłączenie jawności podczas przesłuchania]

§ 1. W wypadkach przewidzianych w art. 179 i art. 180 sąd przesłuchuje taką osobę na rozprawie z wyłączeniem jawności. Nie dotyczy to wypadku, gdy zwolnienie z tajemnicy nastąpiło na podstawie art. 40 ust. 2 pkt 4, art. 40 ust. 3, art. 40 ust. 3b i 3c ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2019 r. poz. 537, 730, 1590), art. 14 ust. 2 pkt 3, art. 14 ust. 3 lub art. 14 ust. 6 i 7 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2019 r. poz. 1127, 1128, 1590, 1655 i 1696), w przewidzianym przez te ustawy zakresie.

§ 1a. Jeżeli zwolnienie z tajemnicy nastąpiło na podstawie i na zasadach, o których mowa w § 1 zdanie drugie, okoliczności objęte tajemnicą, które zostały ujawnione na rozprawie z wyłączeniem jawności, mogą być rozpowszechniane publicznie przez osobę, której zgoda była wymagana do zwolnienia z tej tajemnicy.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów przesłuchań oskarżonych, świadków, biegłych i kuratorów, a także innych dokumentów lub przedmiotów, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, jak również dopuszczalny sposób powoływania się na takie przesłuchania, dokumenty i przedmioty w orzeczeniach i pismach procesowych, mając na uwadze konieczność zapewnienia właściwej ochrony tajemnicy przed nieuprawnionym ujawnieniem.

Art. 182. [Prawo do odmowy składania zeznań]

§ 1. Osoba najbliższa dla oskarżonego może odmówić zeznań.

§ 2. Prawo odmowy zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia.

§ 3. Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.

Art. 183. [Prawo do odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie]

§ 1. Świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

§ 2. Świadek może żądać, aby przesłuchano go na rozprawie z wyłączeniem jawności, jeżeli treść zeznań mogłaby narazić na hańbę jego lub osobę dla niego najbliższą.

Art. 184. [Świadek anonimowy, przesłanki, sposób ustanowienia, przesłuchanie]

§ 1. Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, jeżeli nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie. Postępowanie w tym zakresie toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą jako informacja niejawna o klauzuli tajności "tajne" lub "ściśle tajne". W postanowieniu pomija się okoliczności, o których mowa w zdaniu pierwszym.

§ 2. W razie wydania postanowienia określonego w § 1 okoliczności, o których mowa w tym przepisie, pozostają wyłącznie do wiadomości sądu i prokuratora, a gdy zachodzi konieczność - również funkcjonariusza Policji prowadzącego postępowanie. Protokół przesłuchania świadka wolno udostępniać oskarżonemu lub obrońcy tylko w sposób uniemożliwiający ujawnienie okoliczności, o których mowa w § 1.

§ 3. Świadka przesłuchuje prokurator, a także sąd, który może zlecić wykonanie tej czynności sędziemu wyznaczonemu ze swojego składu - w miejscu i w sposób uniemożliwiający ujawnienie okoliczności, o których mowa w § 1. W przesłuchaniu świadka przez sąd lub sędziego wyznaczonego mają prawo wziąć udział prokurator, oskarżony i jego obrońca. Przepis art. 396 § 3 zdanie drugie stosuje się odpowiednio.

§ 4. W razie przesłuchania świadka przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, w protokole czynności z udziałem specjalistów należy wskazać ich imiona, nazwiska, specjalności i rodzaj wykonywanej czynności. Przepisu art. 205 § 3 nie stosuje się.

§ 5. Na postanowienie w sprawie zachowania w tajemnicy okoliczności, o których mowa w § 1, świadkowi i oskarżonemu, a w postępowaniu przed sądem także prokuratorowi, przysługuje w terminie 3 dni zażalenie. Zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd właściwy do rozpoznania sprawy. Postępowanie dotyczące zażalenia toczy się bez udziału stron i jest objęte tajemnicą jako informacja niejawna o klauzuli tajności "tajne" lub "ściśle tajne".

§ 6. W razie uwzględnienia zażalenia protokół przesłuchania świadka podlega zniszczeniu; o zniszczeniu protokołu należy uczynić wzmiankę w aktach sprawy.

§ 7. Świadek może, do czasu zamknięcia przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji, wystąpić z wnioskiem o uchylenie postanowienia, o którym mowa w § 1. Na postanowienie w przedmiocie wniosku służy zażalenie. Przepis § 5 stosuje się odpowiednio. W razie uwzględnienia wniosku protokół przesłuchania świadka podlega ujawnieniu w całości.

§ 8. Jeżeli okaże się, że w czasie wydania postanowienia, o którym mowa w § 1, nie istniała uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej albo że świadek złożył świadomie fałszywe zeznania lub nastąpiło jego ujawnienie, prokurator w postępowaniu przygotowawczym, a w postępowaniu sądowym sąd, na wniosek prokuratora, może uchylić to postanowienie. Przepis § 5 stosuje się odpowiednio. Protokół przesłuchania świadka podlega ujawnieniu w całości.

§ 9. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób i warunki składania wniosku o wydanie postanowienia, o którym mowa w § 1, przesłuchania świadka, co do którego wydano to postanowienie, oraz sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów przesłuchania tego świadka, a także dopuszczalny sposób powoływania się na jego zeznania w orzeczeniach i pismach procesowych, mając na uwadze zapewnienie właściwej ochrony tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka przed nieuprawnionym ujawnieniem.

Art. 185. [Zwolnienie z obowiązku zeznawania]

Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie.

Art. 185a. [Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego]

§ 1. W sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI Kodeksu karnego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

§ 2. Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Osoba wymieniona w art. 51 § 2 lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, o którym mowa w § 1, ma prawo również być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego. Jeżeli oskarżony zawiadomiony o tej czynności nie posiada obrońcy z wyboru, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu.

§ 3. Na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania.

§ 4. W sprawach o przestępstwa wymienione w § 1 małoletniego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w warunkach określonych w § 1-3, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny. W takim wypadku przepisu art. 185c nie stosuje się.

Art. 185b. [Przesłuchanie małoletniego świadka]

§ 1. W sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXV i XXVI Kodeksu karnego świadka, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w warunkach określonych w art. 185a § 1-3, jeżeli zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

§ 2. W sprawach o przestępstwa wymienione w § 1 małoletniego świadka, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w trybie określonym w art. 177 § 1a, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

§ 3. Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się do świadka współdziałającego w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, lub świadka, którego czyn pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne.

Art. 185c. [Przestępstwa określone w art. 197-199 k.k. - zawiadomienie o przestępstwie, przesłuchanie pokrzywdzonego]

§ 1. W sprawach o przestępstwa określone w art. 197-199 Kodeksu karnego zawiadomienie o przestępstwie, jeżeli składa je pokrzywdzony, powinno ograniczyć się do wskazania najważniejszych faktów i dowodów.

§ 1a. W sprawach o przestępstwa określone w § 1 pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania.

§ 2. Przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w § 1a, w charakterze świadka przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Osoba wymieniona w art. 51 § 2 lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego ma prawo również być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego. Na rozprawie

główniej odtwarza się sporządzony zapis obrazu i dźwięku przesłuchania oraz odczytuje się protokół przesłuchania.

§ 3. Jeżeli zajdzie konieczność ponownego przesłuchania pokrzywdzonego w charakterze świadka w związku z wyjściem na jaw okoliczności, o których mowa w § 1a, na jego wniosek przesłuchanie przeprowadza się w sposób wskazany w art. 177 § 1a, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania pokrzywdzonego lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

§ 4. Na wniosek pokrzywdzonego należy zapewnić, aby biegły psycholog biorący udział w przesłuchaniu był osobą tej samej płci co pokrzywdzony, chyba że będzie to utrudniać postępowanie.

Art. 185d. [Przesłuchanie w trybie art. 185a-185c]

§ 1. Przesłuchania w trybie określonym w art. 185a-185c przeprowadza się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza jego siedzibą.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób przygotowania przesłuchania w trybie, o którym mowa w § 1, oraz warunki, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich przesłuchań, w tym ich wyposażenie techniczne, mając na względzie konieczność zapewnienia swobody wypowiedzi i poczucia bezpieczeństwa osób przesłuchiwanym.

Art. 186. [Odmowa złożenia zeznań – termin, skutek]

§ 1. Osoba uprawniona do odmowy złożenia zeznań albo zwolniona na podstawie art. 185 może oświadczyć, że chce z tego prawa skorzystać, nie później jednak niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym; poprzednio złożone zeznanie tej osoby nie może wówczas służyć za dowód ani być odtworzone.

§ 2. Sporządzone w postępowaniu karnym protokoły oględzin ciała podlegają ujawnieniu na rozprawie, choćby osoba poddana oględzinom odmówiła wyjaśnień lub zeznań albo została od nich zwolniona na podstawie art. 182 lub art. 185.

Art. 187. [Przyrzeczenie – organ uprawniony do odbioru]

§ 1. Przyrzeczenie od świadka może odebrać tylko sąd lub sędzia wyznaczony.

§ 2. Świadek składa przyrzeczenie przed rozpoczęciem zeznań.

§ 3. Można odstąpić od odebrania przyrzeczenia od świadka, jeżeli obecne strony nie sprzeciwiają się temu.

Art. 188. [Przyrzeczenie – forma]

§ 1. Świadek składa przyrzeczenie powtarzając za sędzią słowa: "Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadome".

§ 2. W czasie składania przyrzeczenia wszyscy, nie wyłączając sędziów, stoją.

§ 3. Osoby nieme i głuche składają przyrzeczenie przez podpisanie tekstu przyrzeczenia.

§ 4. Świadkowi, który w danej sprawie składał już przyrzeczenie, sąd przypomina je przy przesłuchaniu, chyba że uzna za potrzebne ponowne odebranie przyrzeczenia.

Art. 189. [Zwolnienie od przyrzeczenia]

Nie odbiera się przyrzeczenia:

1) od osób, które nie ukończyły 17 lat;

2) gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że świadek z powodu zaburzeń psychicznych nie zdaje sobie należycie sprawy ze znaczenia przyrzeczenia;

3) gdy świadek jest osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa będącego przedmiotem postępowania lub pozostającego w ścisłym związku z czynem stanowiącym przedmiot postępowania albo gdy za to przestępstwo został skazany;

4) gdy świadek był prawomocnie skazany za fałszywe zeznanie lub oskarżenie.

Art. 190. [Pouczenie przed przesłuchaniem]

§ 1. Przed rozpoczęciem przesłuchania należy uprzedzić świadka o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy.

§ 2. W postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został uprzedzony o tej odpowiedzialności.

Art. 191. [Rozpoczęcie przesłuchania świadka]

§ 1. Przesłuchanie rozpoczyna się od zapytania świadka o imię, nazwisko, wiek, zajęcie, karalność za fałszywe zeznanie lub oskarżenie oraz stosunek do stron.

§ 1a. Miejsce zamieszkania świadka ustala się na podstawie dokumentu tożsamości lub pisemnego oświadczenia świadka.

§ 1b. Pytania zadawane świadkowi nie mogą zmierzać do ujawnienia jego miejsca zamieszkania ani miejsca pracy, chyba że ma to znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

§ 2. Świadka należy uprzedzić o treści art. 182, a o treści art. 183 oraz art. 185, jeżeli ujawnią się okoliczności objęte tymi przepisami.

§ 3. (uchylony).

Art. 192. [Badanie pokrzywdzonego, świadka]

§ 1. Jeżeli karalność czynu zależy od stanu zdrowia pokrzywdzonego, nie może on sprzeciwić się oględzinom i badaniom niepołączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym.

§ 2. Jeżeli istnieje wątpliwość co do stanu psychicznego świadka, jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa, a świadek nie może się temu sprzeciwić.

§ 3. Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się do osób, które odmówiły zeznań lub zostały od nich zwolnione na podstawie art. 182 § 1 i 2 lub art. 185.

§ 4. Dla celów dowodowych można również świadka, za jego zgodą, poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu.

Art. 192a. [Badania eliminacyjne]

§ 1. W celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów można pobrać odciski daktyloskopijne, wymaz ze śluzówki policzków, włosy, ślinę, próby pisma, zapach, wykonać fotografię osoby lub dokonać utrwalenia głosu. Po wykorzystaniu w sprawie, w której dokonano pobrania lub utrwalenia, pobrany lub utrwalony materiał zbędny dla postępowania należy niezwłocznie usunąć z akt i zniszczyć.

§ 2. W wypadkach, o których mowa w § 1, za zgodą osoby badanej biegły może również zastosować środki techniczne mające na celu kontrolę nieświadomych reakcji organizmu tej osoby.

§ 3. Badania i czynności, o których mowa w § 1 i art. 192 § 1, wykonuje się odpowiednio w warunkach i w sposób określony w przepisach wydanych na podstawie art. 74 § 4.

Rozdział 22

Biegli, tłumacze, specjaliści

Art. 193. [Opinia – przesłanki, rodzaje]

§ 1. Jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych.

§ 2. W celu wydania opinii można też zwrócić się do instytucji naukowej lub specjalistycznej.

§ 2a. Do instytucji naukowej lub specjalistycznej oraz do osób, które biorą udział w wydaniu opinii tej instytucji, stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych.

§ 3. W wypadku powołania biegłych z zakresu różnych specjalności, o tym, czy mają oni przeprowadzić badania wspólnie i wydać jedną wspólną opinię, czy opinie odrębne, rozstrzyga organ procesowy powołujący biegłych.

Art. 194. [Postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego]

O dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego wydaje się postanowienie, w którym należy wskazać:

1) imię, nazwisko i specjalność biegłego lub biegłych, a w wypadku opinii instytucji, w razie potrzeby, specjalność i kwalifikacje osób, które powinny wziąć udział w przeprowadzeniu ekspertyzy;

2) przedmiot i zakres ekspertyzy ze sformułowaniem, w miarę potrzeby, pytań szczegółowych;

3) termin dostarczenia opinii.

Art. 195. [Biegły stały, biegły ad hoc]

Do pełnienia czynności biegłego jest obowiązany nie tylko biegły sądowy, lecz także każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie.

Art. 196. [Wyłączenie biegłego]

§ 1. Nie mogą być biegłymi osoby wymienione w art. 178, 182 i 185 oraz osoby, do których odnoszą się odpowiednie przyczyny wyłączenia wymienione w art. 40 § 1 pkt 1-3 i 5, osoby powołane w sprawie w charakterze świadków, a także osoby, które były świadkiem czynu.

§ 2. Jeżeli ujawnią się przyczyny wyłączenia biegłego wymienione w § 1, wydana przez niego opinia nie stanowi dowodu, a na miejsce biegłego wyłączonego powołuje się innego biegłego.

§ 3. Jeżeli ujawnią się powody osłabiające zaufanie do wiedzy lub bezstronności biegłego albo inne ważne powody, powołuje się innego biegłego.

Art. 197. [Przyrzeczenie]

§ 1. Biegły składa przyrzeczenie następującej treści: "Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem, przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki wykonam z całą sumiennością i bezstronnością".

§ 2. Biegły sądowy powołuje się na przyrzeczenie złożone przy ustanowieniu go w tym charakterze.

§ 2a. Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec biegłego lub osoby najbliższej w związku z jego czynnościami, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu. Pisma procesowe doręcza się wówczas do instytucji, w której biegły jest zatrudniony, lub na inny wskazany przez niego adres.

§ 3. Do biegłego stosuje się odpowiednio przepisy art. 177, art. 179-181, art. 187, art. 188 § 2 i 4, art. 190 oraz art. 191 § 1.

Art. 198. [Dostęp biegłego do akt, obecność organu przy badaniach]

§ 1. Jeżeli jest to niezbędne do wydania opinii, sąd lub prokurator udostępnia biegłemu poszczególne dokumenty z akt sprawy lub uwierzytelnione kopie tych dokumentów. Dokumenty mogą być również udostępnione w postaci elektronicznej. Biegłemu powołanemu z tego względu, że wydana przez innego biegłego opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w niej samej lub między różnymi innymi opiniami w tej samej sprawie, przed wydaniem opinii nie udostępnia się tej innej opinii lub tych innych opinii. Inną opinię lub inne opinie można udostępnić biegłemu, w niezbędnym zakresie, tylko w wyjątkowym, szczególnie uzasadnionym wypadku, gdy przedmiot opinii powołanego biegłego bezpośrednio dotyczy treści tej innej opinii lub tych innych opinii.

§ 1a. W wypadku udostępnienia biegłemu dokumentów z akt sprawy, również w postaci elektronicznej, lub uwierzytelnionych kopii tych dokumentów, o których mowa w § 1, sporządza się w formie notatki urzędowej wykaz dokumentów, których oryginały, postać elektroniczna lub uwierzytelnione kopie zostały przed wydaniem opinii udostępnione biegłemu. Notatka powinna być podpisana przez osobę sporządzającą z podaniem imienia, nazwiska i stanowiska służbowego oraz załączona do akt sprawy.

§ 1b. W miarę potrzeby biegłego wzywa się do udziału w przeprowadzeniu dowodów.

§ 2. Organ procesowy może zastrzec swoją obecność przy przeprowadzaniu przez biegłego niektórych lub wszystkich badań, jeżeli nie wpłynie to ujemnie na wynik badania.

§ 3. W razie potrzeby organ procesowy może wprowadzić zmiany co do zakresu ekspertyzy lub postawionych pytań oraz stawiać pytania dodatkowe.

Art. 199. [Tajemnica biegłego, tajemnica udzielającego pomocy medycznej]

Złożone wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenia oskarżonego, dotyczące zarzucanego mu czynu, nie mogą stanowić dowodu.

Art. 199a. [Badania poligraficzne – zgoda badanego]

Stosowanie w czasie badania przez biegłego środków technicznych mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji organizmu badanej osoby możliwe jest wyłącznie za jej zgodą. Przepisu art. 199 nie stosuje się.

Art. 200. [Opinia biegłego – forma i treść]

§ 1. W zależności od polecenia organu procesowego biegły składa opinię ustnie lub na piśmie.

§ 2. Opinia powinna zawierać:

- 1) imię, nazwisko, stopień i tytuł naukowy, specjalność i stanowisko zawodowe biegłego;
- 2) imiona i nazwiska oraz pozostałe dane innych osób, które uczestniczyły w przeprowadzeniu ekspertyzy, ze wskazaniem czynności dokonanych przez każdą z nich;
- 3) w wypadku opinii instytucji - także pełną nazwę i siedzibę instytucji;
- 4) czas przeprowadzonych badań oraz datę wydania opinii;
- 5) sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na nich wnioski;
- 6) podpisy wszystkich biegłych, którzy uczestniczyli w wydaniu opinii.

§ 3. Osoby, które brały udział w wydaniu opinii, mogą być, w razie potrzeby, przesłuchiwane w charakterze biegłych, a osoby, które uczestniczyły tylko w badaniach - w charakterze świadków.

Art. 201. [Opinia uzupełniająca, nowa opinia]

Jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie, można wezwać ponownie tych samych biegłych lub powołać innych.

Art. 202. [Opinia o stanie zdrowia psychicznego]

§ 1. W celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, powołuje co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów.

§ 2. Na wniosek psychiatrów do udziału w wydaniu opinii powołuje się ponadto biegłego lub biegłych innych specjalności.

§ 3. Do udziału w wydaniu opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego, w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, powołuje biegłego lekarza seksuologa.

§ 4. Biegli nie mogą pozostawać ze sobą w związku małżeńskim ani w innym stosunku, który mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do ich samodzielności.

§ 5. Opinia biegłych powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, jak i jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego, a zwłaszcza wskazanie, czy stan ten pozwala oskarżonemu na udział w postępowaniu i na prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a w razie potrzeby także stwierdzenia co do okoliczności wymienionych w art. 93b Kodeksu karnego.

Art. 203. [Obserwacja w zakładzie leczniczym, przesłanka, organ, termin]

§ 1. W razie zgłoszenia przez biegłych takiej konieczności, badanie stanu zdrowia psychicznego oskarżonego może być połączone z obserwacją w zakładzie leczniczym tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo. Przepis art. 259 § 2 stosuje się odpowiednio, chyba że oskarżony wnosi o poddanie go obserwacji.

§ 2. O potrzebie obserwacji w zakładzie leczniczym orzeka sąd, określając miejsce i czas trwania obserwacji. W postępowaniu przygotowawczym sąd orzeka na wniosek prokuratora. Przepisy art. 156 § 5a oraz art. 249 § 3 i 5 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Obserwacja w zakładzie leczniczym nie powinna trwać dłużej niż 4 tygodnie; na wniosek zakładu sąd może przedłużyć ten termin na czas określony, niezbędny do zakończenia obserwacji; łączny czas trwania obserwacji w danej sprawie nie może przekroczyć 8 tygodni. O zakończeniu obserwacji biegli niezwłocznie zawiadamiają sąd.

§ 4. Na postanowienia, o których mowa w § 2 i 3, przysługuje zażalenie. Sąd rozpoznaje zażalenie niezwłocznie.

§ 5. Minister właściwy do spraw zdrowia, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, określi, w drodze rozporządzenia, wykaz zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania obserwacji, w tym do wykonywania obserwacji osób pozbawionych wolności, oraz sposób finansowania obserwacji, a także warunki zabezpieczenia zakładów dla osób pozbawionych wolności, mając na uwadze potrzebę zapewnienia sprawnego toku postępowania.

Art. 204. [Udział tłumacza]

§ 1. Należy wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania:

- 1) głuchego lub niemego, a nie wystarcza porozumienie się z nim za pomocą pisma;
- 2) osoby niewładającej językiem polskim.

§ 2. Należy również wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania strony z treścią przeprowadzanego dowodu.

§ 3. Do tłumacza stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych.

Art. 205. [Udział specjalistów]

§ 1. Jeżeli dokonanie oględzin, przesłuchania przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania wymaga czynności technicznych, w szczególności takich jak wykonanie pomiarów, obliczeń, zdjęć, utrwalenie śladów, można do udziału w nich wezwać specjalistów.

§ 2. Specjalistę niebędącego funkcjonariuszem organów procesowych można wezwać, przed przystąpieniem do czynności, do złożenia następującego przyrzeczenia: "Świadomy znaczenia powierzonej mi czynności i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki wykonam z całą sumiennością i bezstronnością".

§ 3. W protokole czynności przeprowadzonej z udziałem specjalistów należy wskazać ich imiona i nazwiska, specjalność, miejsce zamieszkania, miejsce pracy i stanowisko oraz podać rodzaj i zakres czynności wykonanych przez każdego z nich.

Art. 206. [Pozycja specjalistów]

§ 1. Do specjalistów stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych, z wyjątkiem art. 194, 197, 200 i 202.

§ 2. W razie potrzeby można przesłuchiwać specjalistów w charakterze świadków.

Rozdział 25

Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie

WYCIĄG

Art. 218a. [Dane informatyczne i ich zabezpieczenie]

§ 1. Urzędy, instytucje i podmioty prowadzące działalność telekomunikacyjną obowiązane są niezwłocznie zabezpieczyć, na żądanie sądu lub prokuratora zawarte w postanowieniu, na czas określony, nieprzekraczający jednak 90 dni, dane informatyczne przechowywane w urządzeniach zawierających te dane na nośniku lub w systemie informatycznym. Przepis art. 218 § 2 zdanie drugie stosuje się odpowiednio.

§ 2. Pozbawione znaczenia dla postępowania karnego dane informatyczne, o których mowa w § 1, należy niezwłocznie zwolnić spod zabezpieczenia.

...

Art. 222. [Przeszukanie pomieszczeń instytucji państwowej, samorządowej, wojska]

§ 1. Przy rozpoczęciu przeszukania pomieszczenia lub miejsca zamkniętego, należącego do instytucji państwowej lub samorządowej, należy o zamierzonym przeszukaniu zawiadomić kierownika tej instytucji lub jego zastępcę albo organ nadrzędny i dopuścić ich do udziału w czynności.

§ 2. Przeszukanie pomieszczenia zajętego przez wojsko może nastąpić jedynie w obecności dowódcy lub osoby przez niego wyznaczonej.

...

Art. 224. [Sposób przeprowadzenia przeszukania]

§ 1. Osobę, u której ma nastąpić przeszukanie, należy przed rozpoczęciem czynności zawiadomić o jej celu i wezwać do wydania poszukiwanych przedmiotów.

§ 2. Podczas przeszukania ma prawo być obecna osoba wymieniona w § 1 oraz osoba przybrana przez prowadzącego czynność. Ponadto może być obecna osoba wskazana przez tego, u kogo dokonuje się przeszukania, jeżeli nie uniemożliwia to przeszukania albo nie utrudnia go w istotny sposób.

§ 3. Jeżeli przy przeszukaniu nie ma na miejscu gospodarza lokalu, należy do przeszukania przywołać przynajmniej jednego dorosłego domownika lub sąsiada.

Art. 225. [Zatrzymanie dokumentów zawierających tajemnicę]

§ 1. Jeżeli kierownik instytucji państwowej lub samorządowej albo też osoba, u której dokonano zatrzymania rzeczy lub u której przeprowadza się przeszukanie, oświadczy, że wydane lub znalezione przy przeszukaniu pismo lub inny dokument zawiera informacje niejawne lub wiadomości objęte tajemnicą zawodową lub inną tajemnicą prawnie chronioną albo ma charakter osobisty, organ przeprowadzający czynność przekazuje niezwłocznie pismo lub inny dokument bez jego odczytania prokuratorowi lub sądowi w opieczętowanym opakowaniu.

§ 2. Tryb wskazany w § 1 nie obowiązuje w stosunku do pism lub innych dokumentów, które zawierają informacje niejawne o klauzuli "zastrzeżone" lub "poufne" albo dotyczą tajemnicy zawodowej lub innej tajemnicy prawnie chronionej, jeżeli ich posiadaczem jest osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa, ani w stosunku do pism lub innych dokumentów o charakterze osobistym, których jest ona posiadaczem, autorem lub adresatem.

§ 3. Jeżeli obrońca lub inna osoba, od której żąda się wydania rzeczy lub u której dokonuje się przeszukania, oświadczy, że wydane lub znalezione w toku przeszukania pisma lub inne dokumenty obejmują okoliczności związane z wykonywaniem funkcji obrońcy, organ dokonujący czynności pozostawia te dokumenty wymienionej osobie bez zapoznawania się z ich treścią lub wyglądem. Jeżeli jednak oświadczenie osoby niebędącej obrońcą budzi wątpliwości,

organ dokonujący czynności przekazuje te dokumenty z zachowaniem rygorów określonych w § 1 sądowi, który po zapoznaniu się z dokumentami zwraca je w całości lub w części, z zachowaniem rygorów określonych w § 1, osobie, od której je zabrano, albo wydaje postanowienie o ich zatrzymaniu dla celów postępowania.

§ 4. Wydaną, odebraną lub znaną w toku przeszukania dokumentację psychiatryczną organ przeprowadzający czynność przekazuje, z zachowaniem rygorów określonych w § 1, sądowi lub prokuratorowi.

Art. 226. [Wykorzystanie dokumentów zawierających tajemnicę]

W kwestii wykorzystania dokumentów zawierających informacje niejawnie lub tajemnicę zawodową, jako dowodów w postępowaniu karnym, stosuje się odpowiednio zakazy i ograniczenia określone w art. 178-181. Jednakże w postępowaniu przygotowawczym o wykorzystaniu, jako dowodów, dokumentów zawierających tajemnicę lekarską decyduje prokurator.

Art. 227. [Dyrektywy przeprowadzania przeszukania]

Przeszukanie lub zatrzymanie rzeczy powinno być dokonane zgodnie z celem tej czynności, z zachowaniem umiaru, oraz w granicach niezbędnych dla osiągnięcia celu tych czynności przy zachowaniu należytej staranności, w poszanowaniu prywatności i godności osób, których ta czynność dotyczy, oraz bez wyrządzania niepotrzebnych szkód i dolegliwości.

Art. 228. [Zabezpieczenie odebranych przedmiotów]

§ 1. Przedmioty wydane lub znalezione w czasie przeszukania należy po dokonaniu oględzin, sporządzeniu spisu i opisu zabrać albo oddać na przechowanie osobie godnej zaufania z zaznaczeniem obowiązku przedstawienia na każde żądanie organu prowadzącego postępowanie.

§ 2. Tak samo należy postąpić ze znanymi w czasie przeszukania przedmiotami mogącymi stanowić dowód innego przestępstwa, podlegającymi przypadkowi lub których posiadanie jest zabronione.

§ 3. Osobom zainteresowanym należy natychmiast wręczyć pokwitowanie stwierdzające, jakie przedmioty i przez kogo zostały zatrzymane.

Art. 229. [Treść protokołu zatrzymania rzeczy lub przeszukania]

Protokół zatrzymania rzeczy lub przeszukania powinien, oprócz wymagań wymienionych w art. 148 i art. 148a, zawierać oznaczenie sprawy, z którą zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie ma związek, oraz podanie dokładnej godziny rozpoczęcia i zakończenia czynności, dokładną listę

zatrzymanych rzeczy i w miarę potrzeby ich opis, a nadto wskazanie polecenia sądu lub prokuratora. Jeżeli polecenie nie zostało uprzednio wydane, zamieszcza się w protokole wzmiankę o poinformowaniu osoby, u której czynność przeprowadzono, że na jej wniosek otrzyma postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia czynności.

Art. 230. [Zatwierdzenie zatrzymania, zwrot rzeczy]

§ 1. Jeżeli zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie nastąpiło bez uprzedniego polecenia sądu lub prokuratora, a w ciągu 7 dni od dnia czynności nie nastąpiło jej zatwierdzenie, należy niezwłocznie zwrócić zatrzymane rzeczy osobie uprawnionej, chyba że nastąpiło dobrowolne wydanie, a osoba ta nie złożyła wniosku, o którym mowa w art. 217 § 4.

§ 2. Należy również zwrócić osobie uprawnionej zatrzymane rzeczy niezwłocznie po stwierdzeniu ich zbędności dla postępowania karnego. Jeżeli wyniknie spór co do własności rzeczy, a nie ma dostatecznych danych do niezwłocznego rozstrzygnięcia, odsyła się osoby zainteresowane na drogę procesu cywilnego.

§ 3. Rzeczy, których posiadanie jest zabronione, przekazuje się właściwemu urzędowi lub instytucji. Jeżeli rzeczy mają wartość naukową, artystyczną lub historyczną, na wniosek lub za zgodą muzeum, można je przekazać temu muzeum.

Art. 231. [Złożenie rzeczy do depozytu sądowego]

§ 1. Jeżeli powstaje wątpliwość, komu należy wydać zatrzymaną rzecz, sąd, referendarz sądowy lub prokurator składa ją do depozytu sądowego albo oddaje osobie godnej zaufania aż do wyjaśnienia uprawnienia do odbioru. Przepisy o likwidacji depozytów i nieodebranych rzeczy stosuje się odpowiednio.

§ 2. Przedmioty o wartości naukowej, artystycznej lub historycznej oddaje się na przechowanie muzeum lub innej właściwej instytucji.

...

Art. 233. [Przechowanie środków płatniczych]

Oddając na przechowanie krajowe środki płatnicze lub wartości dewizowe, organ, przekazując je, określa charakter depozytu i sposób rozporządzenia oddanymi na przechowanie wartościami.

Art. 234. [Czynności prawne z udziałem rzeczy zatrzymanych]

Rozporządzenia przedmiotem dokonane po jego odebraniu lub zabezpieczeniu są bezskuteczne w stosunku do Skarbu Państwa.

Art. 235. [Przeszukanie, zatrzymanie – właściwość organów]

Sąd lub referendarz sądowy dokonuje czynności przewidzianych w tym rozdziale w postępowaniu sądowym, a prokurator w postępowaniu przygotowawczym, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Art. 236. [Zażalenie]

§ 1. Na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności przysługuje zażalenie osobom, których prawa zostały naruszone; zażalenie na postanowienie wydane lub czynność dokonaną w postępowaniu przygotowawczym rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie.

§ 2. Jeżeli jednak postanowienie albo zarządzenie wydał referendarz sądowy, stosuje się art. 93a § 3 i 4.

Art. 236a. [Przeszukanie urządzeń zawierających dane informatyczne]

Przepisy rozdziału niniejszego stosuje się odpowiednio do dysponenta i użytkownika urządzenia zawierającego dane informatyczne lub systemu informatycznego, w zakresie danych przechowywanych w tym urządzeniu lub systemie albo na nośniku znajdującym się w jego dyspozycji lub użytkowaniu, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną.

USTAWA z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych³

Rozdział 6

Biegli

Art. 157. [Ustanawianie biegłych sądowych]

§ 1. Prezes sądu okręgowego ustanawia biegłych sądowych i prowadzi ich listę.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, tryb ustanawiania biegłych sądowych, pełnienia przez nich czynności oraz zwalniania ich z funkcji. W tym samym trybie Minister Sprawiedliwości może również określić szczegółowe zasady powoływania i działania zespołów biegłych sądowych.

§ 3. W związku z wykonywaniem czynności wynikających z postanowienia o zasięgnięciu opinii biegły korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

---

³ Dz.U.2019.52 t.j. z dnia 2019.01.11 - wersja od 1 stycznia 2020

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych⁴

Na podstawie art. 157 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070, z późn. zm.) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Biegłych sądowych, zwanych dalej "biegłymi", ustanawia przy sądzie okręgowym prezes tego sądu, zwany dalej "prezesem".

2. Biegłych ustanawia się na okres 5 lat; okres ustanowienia upływa z końcem roku kalendarzowego.

§ 2. Biegłych ustanawia się dla poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności.

§ 3. 1. Ustanowienie biegłym osoby zatrudnionej wymaga zasięgnięcia opinii zakładu pracy zatrudniającego tę osobę.

2. Ustanowienie biegłym osoby wykonującej wolny zawód wymaga zasięgnięcia opinii organizacji zawodowej, do której osoba ta należy.

§ 4. Biegły przed objęciem funkcji składa wobec prezesa przyrzeczenie według następującej roty: "Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki biegłego sądowego wykonywać będę z całą sumiennością i bezstronnością".

§ 5. Biegły nie może odmówić wykonania należących do jego obowiązków czynności w okręgu sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony, zleconych przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych, z wyjątkiem wypadków określonych w przepisach regulujących postępowanie przed tymi organami.

§ 6. 1. Prezes zwalnia z funkcji biegłego:

1) na jego prośbę;

2) jeżeli biegły utracił warunki do pełnienia tej funkcji albo gdy zostanie stwierdzone, że w chwili ustanowienia warunkom tym nie odpowiadał i nadal im nie odpowiada.

2. Prezes może zwolnić z funkcji biegłego z ważnych powodów, w szczególności jeżeli nienależycie wykonuje on swoje czynności.

---

⁴ Dz.U.2005.15.133 z dnia 2005.01.26. Wersja od: 26 stycznia 2005 r.

3. W wypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 2 lub w ust. 2, prezes jest obowiązany wysłuchać biegłego, chyba że jest to niemożliwe.

§ 7. O ustanowieniu biegłym osoby zatrudnionej lub wykonującej wolny zawód oraz zwolnieniu z tej funkcji prezes zawiadamia odpowiednio zakład pracy lub organizację zawodową, o której mowa w § 3 ust. 2.

§ 8. 1. Prezes prowadzi listy biegłych sądowych - według poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności. Prezes prowadzi również wykazy biegłych sądowych na kartach założonych dla każdego biegłego; w listach i wykazach podaje się adres biegłego i termin, do którego został ustanowiony, a także inne dane dotyczące specjalizacji.

2. Prezes skreśla z listy biegłego oraz usuwa jego kartę z wykazu:

1) z chwilą zwolnienia z funkcji;

2) w razie śmierci;

3) z upływem okresu ustanowienia biegłego, chyba że nastąpiło ponowne ustanowienie.

3. Listy biegłych sądowych są dostępne dla zainteresowanych w sekretariatach sądowych. W szczególności listy te udostępnia się stronom, uczestnikom postępowania oraz organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych i sądom wojskowym.

§ 9. W styczniu każdego roku prezes podaje do wiadomości sądom rejonowym w okręgu sądu okręgowego oraz Ministerstwu Sprawiedliwości listy biegłych sądowych, a także zawiadamia niezwłocznie o każdej zmianie listy oraz o wszczęciu wobec tych osób postępowania karnego albo o ubezwłasnowolnieniu.

§ 10. Wykazy biegłych sądowych prowadzi się według ustalonych wzorów.

§ 11. Biegłemu przysługuje za wykonanie czynności wynagrodzenie w wysokości określonej odrębnymi przepisami.

§ 12. 1. Biegłym może być ustanowiona osoba, która:

1) korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich;

2) ukończyła 25 lat życia;

3) posiada teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności, dla której ma być ustanowiona;

4) daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego;

5) wyrazi zgodę na ustanowienie jej biegłym.

2. Posiadanie wiadomości specjalnych powinno być wykazane dokumentami lub innymi dowodami. Ocena, czy posiadanie wiadomości specjalnych zostało dostatecznie wykazane, należy do prezesa.

§ 13. Biegłym - tłumaczem języka migowego - może być osoba, która ukończyła 21 lat życia oraz posiada "Certyfikat drugi - "T2" - tłumacz-biegły w zakresie języka migowego" lub tytuł eksperta tego języka, wydane przez Polski Związek Głuchych.

§ 14. W razie potrzeby ustanowienia biegłego, prezes może w szczególności zwrócić się do właściwych stowarzyszeń lub organizacji zawodowych, przedsiębiorstw państwowych, instytucji, szkół wyższych oraz urzędów państwowych o wskazanie osób posiadających teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności.

§ 15. Ustanowienie biegłym uprawnia po złożeniu przyrzeczenia do wydawania opinii na zlecenie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych w zakresie tej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności, dla której ustanowienie nastąpiło. Biegły wydając opinię używa tytułu biegłego sądowego z oznaczeniem specjalności oraz sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony.

§ 16. 1. Biegły jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić prezesa o:

1) każdej zmianie swego adresu;

2) zamierzonej przerwie w wykonywaniu czynności przez okres dłuższy niż 3 miesiące.

2. Jeżeli okoliczności wymienione w ust. 1 powstaną w czasie wykonywania przez biegłego czynności zleconej przez organ, o którym mowa w § 5, biegły zawiadamia o nich ten organ; w odniesieniu do okoliczności wymienionych w ust. 1 pkt 2 zawiadomienia należy dokonać także wówczas, gdy przerwa nie przekracza 3 miesięcy.

§ 17. Prezes sprawuje nadzór nad biegłymi na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

§ 18. Biegli ustanowieni na podstawie przepisów dotychczasowych stają się biegłymi w rozumieniu niniejszego rozporządzenia, z tym że pełnią swe czynności do końca okresu, na który zostali ustanowieni.

§ 19. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 27 stycznia 2005 r.

USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego⁵

WYCIĄG

Art. 618f. [Wynagrodzenie biegłego i specjalisty. Zwrot poniesionych wydatków]

§ 1. Biegłemu i specjaliście niebędącemu funkcjonariuszem organów procesowych powołanym przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze przysługuje wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez nich wydatków niezbędnych dla wydania opinii.

§ 2. Wysokość wynagrodzenia za wykonaną pracę biegłego i specjalisty niebędącego funkcjonariuszem organów procesowych ustala się uwzględniając wymagane kwalifikacje, potrzebny do wydania opinii czas i nakład pracy, a wysokość wydatków, o których mowa w § 1 - na podstawie złożonego rachunku.

§ 3. Wynagrodzenie biegłych oblicza się według stawki wynagrodzenia za godzinę pracy albo według taryfy zryczałtowanej określonej dla poszczególnych kategorii biegłych ze względu na dziedzinę, w której są oni specjalistami. Podstawę obliczenia stawki wynagrodzenia za godzinę pracy i taryfy zryczałtowanej stanowi ułamek kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, której wysokość określa ustawa budżetowa.

§ 4. Wynagrodzenie biegłego i specjalisty niebędącego funkcjonariuszem organów procesowych, będących podatnikami obowiązany do rozliczenia podatku od towarów i usług, podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług, określoną zgodnie ze stawką tego podatku obowiązującą w dniu orzekania o tym wynagrodzeniu.

§ 4a. Jeżeli opinia jest fałszywa, wynagrodzenie oraz zwrot jakichkolwiek kosztów poniesionych przez biegłego związanych z jej sporządzeniem lub złożeniem nie przysługują.

§ 4b. Jeżeli opinia jest nierzetelna lub została sporządzona lub złożona ze znacznym nieusprawiedliwionym opóźnieniem, wynagrodzenie ulega odpowiedniemu obniżeniu; można również odstąpić od przyznania wynagrodzenia lub zwrotu jakichkolwiek kosztów poniesionych przez biegłego związanych z jej sporządzeniem lub złożeniem.

---

⁵ Dz.U.2020.30 t.j. z dnia 2020.01.09 Wersja od: 9 stycznia 2020 r

§ 5. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, stawki wynagrodzenia biegłych za wykonaną pracę oraz taryfy zryczałtowane, o których mowa w § 3, mając na uwadze nakład pracy i kwalifikacje biegłego oraz poziom wynagrodzeń uzyskiwanych przez pracowników wykonujących podobne zawody, stopień złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunki, w jakich opracowano opinię, a także sposób dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii.

Art. 618fa. [Wypłata na poczet wynagrodzenia biegłego]

§ 1. W wyjątkowych wypadkach organ procesowy może postanowić o wypłacie biegłemu przed sporządzeniem opinii, jednorazowo lub w ratach, określonej kwoty pieniężnej na poczet wynagrodzenia, jeżeli jest to uzasadnione szczególną czasochłonnością czynności niezbędnych do wydania opinii lub innymi szczególnymi okolicznościami.

§ 2. Na postanowienie w przedmiocie wypłaty na poczet wynagrodzenia zażalenie nie przysługuje.

§ 3. Biegły ma obowiązek zwrotu wypłaconej mu kwoty, w zakresie w jakim przewyższa ona kwotę ostatecznie przyznanego mu wynagrodzenia, a w wypadkach określonych w art. 618f § 4a i 4b biegły ma obowiązek zwrotu całej wypłaconej mu kwoty, jeżeli wynagrodzenie mu nie przysługuje albo od przyznania wynagrodzenia odstąpiono.

Art. 618g. [Zwrot kosztów biegłemu, tłumaczowi i specjaliście]

Do biegłego, tłumacza i specjalisty niebędącego funkcjonariuszem organów procesowych powołanych przez sąd lub organ postępowania przygotowawczego stosuje się odpowiednio art. 618a. Dotyczy to również sytuacji, gdy sąd lub organ postępowania przygotowawczego nie skorzystał z usług takiego biegłego, tłumacza lub specjalisty.

Art. 618h. [Zwrot biegłemu, tłumaczowi i specjaliście utraconego zarobku lub dochodu]

§ 1. Biegłemu, tłumaczowi i specjaliście niebędącemu funkcjonariuszem organów procesowych wezwanym przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, w razie nieskorzystania z ich usług, przysługuje zwrot utraconego zarobku lub dochodu.

§ 2. Wynagrodzenie za utracony zarobek lub dochód przyznaje się biegłemu, tłumaczowi i specjaliście niebędącemu funkcjonariuszem organów procesowych, uwzględniając ich kwalifikacje i czas zużyty w związku z wezwaniem. Przepisy art. 618b § 3 i 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 618i. [Zwrot kosztów biegłemu, tłumaczowi i specjalście w razie wezwania w kilku sprawach na ten sam dzień]

W przypadku gdy biegły, tłumacz lub specjalista niebędący funkcjonariuszem organów procesowych zostaną wezwani przez uprawniony organ w kilku sprawach na ten sam dzień, zwrot kosztów podróży, noclegu, utrzymania w miejscu wykonywania czynności postępowania, utraconego zarobku lub dochodu z powodu stawiennictwa na wezwanie organu, przysługuje im tylko raz.

Art. 618j. [Zwrot stronie należności związanych z jej udziałem w sprawie]

Należności przysługujące stronie w związku z jej udziałem w postępowaniu przyznaje się w wysokości przewidzianej dla świadków.

Art. 618k. [Wniosek o zwrot należności związanych z udziałem w sprawie]

§ 1. Należności, o których mowa w art. 618a, art. 618b, art. 618d oraz art. 618f-618h, przyznaje się na wniosek.

§ 2. Wniosek o przyznanie należności, o których mowa w § 1, składa się ustnie do protokołu lub na piśmie, w terminie zawitym 3 dni od dnia zakończenia czynności z udziałem osoby uprawnionej do tych należności, a w przypadku osoby, o której mowa w art. 618d - z udziałem świadka, któremu ona towarzyszyła.

§ 3. Roszczenie o zwrot należności, o których mowa w § 1, przedawnia się z upływem 3 lat od dnia powstania tego roszczenia.

§ 4. Świadek, osoba mu towarzysząca, biegły, tłumacz oraz specjalista niebędący funkcjonariuszem organów procesowych powinni być pouczeni o prawie i sposobie zgłoszenia wniosku o zwrot należności oraz o skutkach niezachowania terminu wskazanego w § 2.

**ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 24
kwietnia 2013 r. w sprawie określenia
stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz
sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania
opinii w postępowaniu karnym⁶**

Na podstawie art. 618f § 5 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1904) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa:

- 1) stawki wynagrodzenia biegłych powołanych przez sąd lub organ postępowania przygotowawczego za wykonaną pracę;
- 2) taryfy zryczałtowane dla poszczególnych kategorii biegłych ze względu na dziedzinę, w której są oni specjalistami;
- 3) sposób dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii.

§ 2. (utracił moc).

§ 2a. Stawka wynagrodzenia biegłych powołanych przez sąd lub organ postępowania przygotowawczego za każdą rozpoczętą godzinę pracy, zwana dalej "stawką", wynosi - w zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii, nakładu pracy oraz warunków, w jakich opracowano opinię - od 1,28% do 1,81% kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, której wysokość określa ustawa budżetowa, zwanej dalej "kwotą bazową".

- § 3.** 1. W przypadku biegłych posiadających tytuł naukowy profesora lub tytuł profesora w zakresie sztuki stawka wynosi 3,93%.
2. W przypadku biegłych posiadających stopień naukowy doktora habilitowanego lub stopień doktora habilitowanego w zakresie sztuki stawka wynosi 3,08%.
3. W przypadku biegłych posiadających stopień naukowy doktora lub stopień doktora w zakresie sztuki stawka wynosi 2,55%.

---

⁶ Dz.U.2017.2049 t.j. z dnia 2017.11.06 Wersja od: 23 lutego 2019 r.

§ 3a. W przypadku biegłego, który w zakresie posiadanych wiadomości specjalnych wykonuje działalność zawodową lub naukowo-badawczą za granicą, jeżeli przemawiają za tym szczególne okoliczności, w tym dobro prowadzonego postępowania, stawka może być podwyższona do wysokości nie wyższej niż 95% kwoty bazowej.

§ 3b. Jeżeli w związku z powołaniem biegłego, o którym mowa w § 3a, jest zawierane z biegłym porozumienie co do wysokości przewidywanego wynagrodzenia za wydanie opinii, jego wysokość nie może przekraczać wynagrodzenia obliczonego przy zastosowaniu stawki określonej w § 3a.

§ 3c. Przepis § 3a i § 3b stosuje się odpowiednio do podmiotu, o którym mowa w art. 193 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, zwanej dalej "k.p.k.", mającego siedzibę za granicą.

§ 4. W razie złożonego charakteru problemu będącego przedmiotem opinii stawka może być podwyższona do 50%, jeżeli biegły ma dyplom ukończenia studiów wyższych lub dyplom mistrzowski.

Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 28 czerwca 2018 r. sygn. akt SK 4/17 (Dz.U.2018.1083), uznał § 4 w części obejmującej zwrot: "funkcję biegłego sądowego nie krócej niż jedną kadencję lub", za niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP.

§ 5. W przypadku biegłych z zakresu daktylogonii, wzywanych przez sąd lub organ postępowania przygotowawczego w razie potrzeby przesłuchania osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się, które posługują się językiem migowym, systemem językowo-migowym lub sposobem komunikowania się osób głuchoniewidomych, stawka wynosi:

1) za tłumaczenie z języka migowego oraz z innych środków komunikowania 1,69%;

2) za tłumaczenie na język migowy oraz na inne środki komunikowania 2,21%.

§ 6. Stawka biegłego, o którym mowa w § 5, może być podwyższona, nie więcej jednak niż o 50%, w razie przesłuchiwanie osoby podczas badania jej stanu psychicznego albo przy udziale innych biegłych.

§ 6a. W przypadkach, o których mowa w art. 193 § 3 k.p.k., gdy jednym z powołanych biegłych jest biegły, o którym mowa w § 3a, lub podmiot, o którym mowa w § 3c, wynagrodzenie pozostałych biegłych lub podmiotu, o którym mowa w art. 193 § 2 k.p.k., może być

podwyższone do czterokrotności wynagrodzenia ustalonego zgodnie z przepisami niniejszego rozporządzenia.

§ 6b. Przepis § 6a stosuje się odpowiednio w przypadku powołania biegłych lub podmiotu, o którym mowa w art. 193 § 2 k.p.k., z zakresu tej samej specjalności.

§ 7.

1. Wynagrodzenie za wykonaną pracę biegłych z dziedziny medycyny, w zakresie czynności opisanych w załączniku nr 1 do rozporządzenia, można określić według stawki albo taryfy zryczałtowanej wskazanej w tym załączniku.

2. (uchylony).

3. Wynagrodzenie za wykonaną pracę biegłych z dziedziny geodezji i kartografii, w zakresie czynności opisanych w załączniku nr 3 do rozporządzenia, można określić według stawki albo taryfy zryczałtowanej wskazanej w tym załączniku.

§ 8. Wydatki poniesione przez biegłego, niezbędne dla wydania opinii, w tym w szczególności wydatki materiałowe, amortyzację aparatury badawczej oraz koszty dojazdu na miejsce wykonania czynności, biegły dokumentuje za pomocą faktur lub rachunków albo kopii tych dokumentów, a w razie ich braku - za pomocą oświadczenia.

§ 8a.

1. Przepisy rozporządzenia dotyczące biegłych stosuje się odpowiednio do podmiotów, o których mowa w art. 193 § 2 k.p.k.

2. W przypadku gdy opinię sporządził podmiot, o którym mowa w art. 193 § 2 k.p.k., wynagrodzenie za wykonaną pracę, w zakresie czynności opisanych w załączniku nr 2 do rozporządzenia, można określić według stawki albo taryfy zryczałtowanej wskazanej w tym załączniku.

3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio do osoby, która wzięła udział w przeprowadzeniu ekspertyzy, w przypadku opinii, o której mowa w art. 193 § 2 k.p.k., a następnie, w związku z przeprowadzeniem tej ekspertyzy, została powołana w charakterze biegłego.

§ 9. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 6 maja 2013 r. ⁴

**ZAŁĄCZNIKI
ZAŁĄCZNIK Nr 1**

**TARYFA ZRYCZAŁTOWANA WYNAGRODZENIA BIEGŁYCH Z DZIEDZINY
MEDYCyny**

¹⁾ W zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię.

ZAŁĄCZNIK Nr 2

TARYFA ZRYCZAŁTOWANA WYNAGRODZENIA PODMIOTÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 193 § 2 KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

¹⁾ W zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię.

²⁾ Wymienione w tej pozycji wysokości stawek odnoszą się do badania jednego narządu. Przy równoległym badaniu drugiego i następnych narządów lub materiałów w tej samej sprawie wysokość stawek obniża się o 20%.

³⁾ Dopuszcza się możliwość podwyższenia stawek (do 50%) w wypadkach uzasadnionych szczególnymi trudnościami (np. mało znane i rzadko spotykane substancje trujące, materiał z ekshumacji).

ZAŁĄCZNIK Nr 3

TARYFA ZRYCZAŁTOWANA ZA TYPOWE CZYNNOCI TECHNICZNE BIEGLYCH Z ZAKRESU GEODEZJI I KARTOGRAFII

USTAWA z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁷

TYTUŁ I

Przepisy ogólne

WYCIĄG

DZIAŁ 2

Należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron w postępowaniu cywilnym

Art. 85. [Zwrot świadkowi kosztów podróży, noclegu i utrzymania]

1. Świadcowi przysługuje zwrot kosztów podróży - z miejsca jego zamieszkania do miejsca wykonywania czynności sądowej na wezwanie sądu - w wysokości rzeczywiście poniesionych, racjonalnych i celowych kosztów przejazdu własnym samochodem lub innym odpowiednim środkiem transportu.
2. Górną granicę należności, o których mowa w ust. 1, stanowi wysokość kosztów przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju.
3. Według tych samych zasad świadkowi przysługuje zwrot kosztów noclegu oraz utrzymania w miejscu wykonywania czynności sądowej.
4. Wysokość kosztów, o których mowa w ust. 1 i 3, świadek powinien należycie wykazać.

Art. 86. [Zwrot świadkowi utraconego zarobku lub dochodu]

1. Świadcowi przysługuje zwrot zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu.
2. Wynagrodzenie za utracony zarobek lub dochód za każdy dzień udziału w czynnościach sądowych przyznaje się świadkowi w wysokości jego przeciętnego dziennego zarobku lub dochodu. W przypadku świadka pozostającego w stosunku pracy przeciętny dzienny utracony zarobek oblicza się według zasad obowiązujących przy ustalaniu należnego pracownikowi ekwiwalentu pieniężnego za urlop.

---

⁷ Dz.U.2019.785 t.j. z dnia 2019.04.26 Wersja od: 25 października 2019 r

3. Górną granicę należności, o których mowa w ust. 2, stanowi równowartość 4,6% kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, której wysokość, ustaloną według odrębnych zasad, określa ustawa budżetowa. W przypadku gdy ogłoszenie ustawy budżetowej nastąpi po dniu 1 stycznia roku, którego dotyczy ustawa budżetowa, podstawę obliczenia należności za okres od 1 stycznia do dnia ogłoszenia ustawy budżetowej stanowi kwota bazowa w wysokości obowiązującej w grudniu roku poprzedniego.
4. Utratę zarobku lub dochodu, o których mowa w ust. 1, oraz ich wysokość świadek powinien należycie wykazać.

Art. 87. [Wypłata świadkowi należności z tytułu zwrotu kosztów podróży i noclegu oraz utraconych zarobków lub dochodów]

1. Prawo do żądania należności przewidzianych w art. 85 i 86 służy osobie wezwanej w charakterze świadka, jeżeli się stawiła, choćby nie została przesłuchana.
2. W wypadku gdy osoba uprawniona do otrzymania należności przewidzianych w art. 85 i 86 zostanie wezwana w charakterze świadka w kilku sprawach na ten sam dzień, przyznaje się jej te należności tylko raz.
3. Świadcowi, który zgłosił się bez wezwania sądu, należności przewidziane w art. 85 i 86 mogą być przyznane tylko w wypadku, jeżeli został przesłuchany przez sąd.

Art. 88. [Zwrot kosztów osobie towarzyszącej świadkowi]

Przepisy art. 85-87 stosuje się odpowiednio do osoby towarzyszącej świadkowi, jeżeli świadek nie mógł stawić się na wezwanie sądu bez opieki tej osoby.

Art. 88a. [Należności świadka zatrudnionego w organie władzy publicznej]

Przepisów art. 85-87 nie stosuje się do świadka zatrudnionego w organie władzy publicznej, jeżeli powołany został do zeznawania w związku z tym zatrudnieniem. W tym przypadku świadkowi służy prawo do należności na zasadach określonych w przepisach regulujących wysokość i warunki ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju.

Art. 89. [Wynagrodzenie biegłego lub tłumacza. Zwrot poniesionych wydatków]

1. Biegłemu powołanemu przez sąd przysługuje wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez niego wydatków niezbędnych dla wydania opinii.

2. Wysokość wynagrodzenia biegłego za wykonaną pracę ustala się, uwzględniając wymagane kwalifikacje, potrzebny do wydania opinii czas i nakład pracy, a wysokość wydatków, o których mowa w ust. 1 - na podstawie złożonego rachunku.

3. Wynagrodzenie biegłych oblicza się według stawki wynagrodzenia za godzinę pracy albo według taryfy zryczałtowanej określonej dla poszczególnych kategorii biegłych ze względu na dziedzinę, w której są oni specjalistami. Podstawę obliczenia stawki wynagrodzenia za godzinę pracy i taryfy zryczałtowanej stanowi ułamek kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, której wysokość określa ustawa budżetowa.

4. Wynagrodzenie biegłego będącego podatnikiem obowiązującym do rozliczenia podatku od towarów i usług podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług, określoną zgodnie ze stawką tego podatku obowiązującą w dniu orzekania o tym wynagrodzeniu.

4a. (uchylony).

4b. (uchylony).

5. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, stawki wynagrodzenia biegłych za wykonaną pracę oraz taryfy zryczałtowane, o których mowa w ust. 3, mając na uwadze nakład pracy i kwalifikacje biegłego oraz poziom wynagrodzeń uzyskiwanych przez pracowników wykonujących podobne zawody, stopień złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunki, w jakich opracowano opinię, a także sposób dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii.

Art. 89a. [Oznaczenie wysokości wynagrodzenia lub zwrotu wydatków przy zleceniu biegłemu sporządzenia opinii]

1. Jeżeli można oszacować przewidywany nakład pracy biegłego przy sporządzeniu opinii i przewidywaną wysokość wydatków przewodniczący zlecając biegłemu sporządzenie opinii może oznaczyć wysokość wynagrodzenia lub zwrotu wydatków.

2. W terminie tygodnia od dnia otrzymania zlecenia sporządzenia opinii biegły może zażądać wynagrodzenia lub zwrotu wydatków w innej wysokości. Jeżeli strony zgodzą się na żądanie biegłego i zostanie uiszczona odpowiednia zaliczka, przewodniczący zleci biegłemu sporządzenie opinii za wynagrodzeniem lub ze zwrotem wydatków żądanymi przez biegłego, a jeżeli nie - za wynagrodzeniem lub ze zwrotem wydatków ustalonymi zgodnie z art. 89.

3. Przyznając biegłemu wynagrodzenie lub zwrot wydatków sąd jest związany wysokością, na którą strony wyraziły zgodę na podstawie ust. 2.

Art. 89b. [Zgoda stron na wysokość przysługującego biegłemu wynagrodzenia lub zwrotu wydatków]

1. Jeżeli okoliczności sprawy uzasadniają przewidywanie, że w przypadku ustalenia wynagrodzenia lub zwrotu wydatków biegłego zgodnie z art. 89 wystąpią trudności ze sprawnym przeprowadzeniem dowodu z opinii biegłego, a nie ma podstaw do oznaczenia wysokości wynagrodzenia lub zwrotu wydatków biegłego zgodnie z art. 89a, stosuje się przepisy ust. 2-4.
2. Zlecając biegłemu sporządzenie opinii przewodniczący może określić biegłemu termin do zgłoszenia żądania ustalenia wynagrodzenia lub zwrotu wydatków w określonej kwocie. Jeżeli strony zgodzą się na żądanie biegłego i zostanie uiszczona odpowiednia zaliczka, przewodniczący zleci biegłemu sporządzenie opinii za wynagrodzeniem lub ze zwrotem wydatków żądanymi przez biegłego, a jeżeli nie - za wynagrodzeniem lub ze zwrotem wydatków ustalonymi zgodnie z art. 89.
3. Termin, o którym mowa w ust. 2, przewodniczący ustala stosownie do obszerności materiału sprawy i stopnia jej złożoności. Termin ten nie może być krótszy niż tydzień ani dłuższy niż miesiąc od dnia otrzymania zlecenia.
4. Przyznając biegłemu wynagrodzenie lub zwrot wydatków sąd jest związany wysokością, na którą strony wyraziły zgodę na podstawie ust. 2.

Art. 89c. [Obniżenie przysługującego biegłemu wynagrodzenia lub zwrotu wydatków]

1. Jeżeli opinia jest nierzetelna lub została sporządzona lub złożona ze znacznym nieusprawiedliwionym opóźnieniem, wynagrodzenie lub zwrot wydatków ulega odpowiedniemu obniżeniu; w szczególnie rażących przypadkach sąd może odmówić przyznania wynagrodzenia lub zwrotu wydatków.
2. Jeżeli opinia jest fałszywa, wynagrodzenie ani zwrot wydatków nie przysługują.

Art. 89d. [Wynagrodzenie i zwrot wydatków przysługujące tłumaczowi]

1. Tłumaczowi powołanemu przez sąd przysługuje wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez niego wydatków niezbędnych do wykonania tłumaczenia.
2. Wysokość wynagrodzenia i zwrotu wydatków tłumacza ustala się stosując odpowiednio przepisy o wynagrodzeniu i zwrocie wydatków biegłego.
3. Wysokość wynagrodzenia tłumacza przysięgłego ustala się według przepisów ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1326).

Art. 90. [Zwrot kosztów biegłemu i tłumaczowi]

Do biegłego i tłumacza powołanych przez sąd stosuje się odpowiednio art. 85. Dotyczy to również sytuacji, gdy sąd nie skorzystał z usług takiego biegłego lub tłumacza.

Art. 90a. [Zwrot biegłemu lub tłumaczowi utraconego zarobku lub dochodu]

1. Biegłemu lub tłumaczowi wezwanemu przez sąd, w razie nieskorzystania z jego usług, przysługuje zwrot utraconego zarobku lub dochodu.
2. Wynagrodzenie za utracony zarobek lub dochód przyznaje się biegłemu lub tłumaczowi, uwzględniając ich kwalifikacje i czas zużyty w związku z wezwaniem. Przepisy art. 86 ust. 3 i 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 90b. [Zwrot kosztów biegłemu lub tłumaczowi w razie wezwania w kilku sprawach na ten sam dzień]

W razie wezwania biegłego lub tłumacza do sądu w kilku sprawach na ten sam dzień, zwrot kosztów podróży, noclegu, utrzymania w miejscu wykonywania czynności sądowej, utraconego zarobku lub dochodu z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu, przysługuje im tylko raz.

Art. 91. [Zwrot stronie należności związanych z jej udziałem w sprawie]

W wypadku gdy obowiązujące przepisy przewidują przyznanie stronie należności w związku z jej udziałem w postępowaniu sądowym, należności te przyznaje się stronie w wysokości przewidzianej dla świadków.

Art. 92. [Wniosek o przyznanie wynagrodzenia, zwrotu kosztów podróży i noclegu, utraconych zarobków lub dochodów]

1. Wynagrodzenie oraz zwrot kosztów podróży, wydatków, utraconego zarobku lub dochodu przyznaje się na wniosek świadka, osoby towarzyszącej świadkowi, o której mowa w art. 88, biegłego lub tłumacza, a także strony lub osoby trzeciej uprawnionej do otrzymania należności.
2. Wniosek o przyznanie należności, o których mowa w ust. 1, składa się ustnie do protokołu lub na piśmie, w terminie 3 dni od dnia zakończenia czynności z udziałem osoby uprawnionej do tych należności, a w przypadku osoby, o której mowa w art. 88 - z udziałem świadka, któremu ona towarzyszyła.
3. Roszczenie o zwrot należności, o których mowa w ust. 1, przedawnia się z upływem lat trzech, licząc od dnia powstania tego roszczenia.

4. Osobę uprawnioną do otrzymania należności, o której mowa w ust. 1, poucza się o prawie i sposobie złożenia wniosku o jej przyznanie oraz skutkach niezachowania terminu wskazanego w ust. 2.

Art. 93. [Przyznanie i ustalenie należności przez sąd lub referendarza sądowego]

1. Należności, o których mowa w art. 92, ustala i przyznaje sąd albo referendarz sądowy.

1a. Przewodniczący może zarządzeniem w całości uwzględnić wniosek świadka o przyznanie każdej z należności, o których mowa w art. 85 i art. 86, jeżeli jego uwzględnienie nie pociągnie za sobą zobowiązania strony do uiszczenia dalszych kwot albo strona zgodziła się na pokrycie należności świadka w żądanej przez niego wysokości. Zarządzenie to nie podlega zaskarżeniu.

2. Przyznaną należność należy wypłacić niezwłocznie. W przypadku niemożności niezwłocznej wypłaty należność przekazuje się przekazem pocztowym lub przelewem bankowym bez obciążania osoby, której ją przyznano, opłatą pocztową lub kosztami przelewu.

Art. 93a. [Przyznawanie mediatorowi należności przez sąd]

Przepisy art. 92 oraz art. 93 ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio do przyznawania należności mediatorowi w przypadku, o którym mowa w art. 183⁵ § 2 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego.

ZAŁĄCZNIKI ZAŁĄCZNIK Nr 1

TARYFA ZRYCZAŁTOWANA WYNAGRODZENIA BIEGLYCH Z DZIEDZINY MEDYCyny

¹⁾ W zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię.

ZAŁĄCZNIK Nr 2

TARYFA ZRYCZAŁTOWANA WYNAGRODZENIA PODMIOTÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 290 § 1 KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Pokaż resztę tabeli

¹⁾ W zależności od stopnia złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunków, w jakich opracowano opinię.

2) Wymienione w tej pozycji wysokości stawek odnoszą się do badania jednego narządu. Przy równoległym badaniu drugiego i następnych narządów lub materiałów w tej samej sprawie wysokość stawek obniża się o 20%.

3) Dopuszcza się możliwość podwyższenia stawek (do 50%) w wypadkach uzasadnionych szczególnymi trudnościami (np. mało znane i rzadko spotykane substancje trujące, materiał z ekshumacji).

ZAŁĄCZNIK Nr 3

TARYFA ZRYCZAŁTOWANA ZA TYPOWE CZYNNOŚCI TECHNICZNE BIEGŁYCH Z ZAKRESU GEODEZJI I KARTOGRAFII

POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) WYCENA DO CELÓW SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH W ROZUMIENIU USTAWY O RACHUNKOWOŚCI

KRAJOWY STANDARD WYCENY SPECJALISTYCZNY NR 2

KSWS 2

1. Przedmiot wyceny i zakres stosowania standardu

1.1. Standard dotyczy wyceny nieruchomości oraz maszyn i urządzeń trwale związanych z nieruchomością, zaliczanych do środków trwałych, środków trwałych w budowie oraz inwestycji w nieruchomości, stanowiących aktywa jednostek w rozumieniu ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (Dz. U. 2002 r. Nr 76, poz. 694, z późn. zm.), dalej zwaną ustawą o rachunkowości.

1.2. Dokonując wyceny rzeczoznawca majątkowy zobowiązany jest stosować przepisy ustawy o rachunkowości. W przypadku spraw nieuregulowanych w ustawie rzeczoznawca majątkowy, kierując się przyjętymi w jednostce zasadami rachunkowości, stosuje krajowe standardy rachunkowości. W przypadku braku odpowiedniego standardu krajowego rzeczoznawca majątkowy stosuje Międzynarodowe Standardy Rachunkowości/ Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (dalej w skrócie MSR/MSSF). Do wycen na potrzeby sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych, emitentów zamierzających ubiegać się lub ubiegających się o dopuszczenie do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego, jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej, spełniających ustawowe wymagania do stosowania MSR/MSSF, rzeczoznawca majątkowy stosuje regulacje w nich zawarte. Stosując powyższe zasady, rzeczoznawca majątkowy jest zobowiązany kierować się niesprzecznymi z nimi metodami wyceny, wynikającymi z przepisów prawa i Standardów Zawodowych Rzeczoznawców Majątkowych.

1.3. Niniejszy Standard stosuje się w szczególności do:

- a) określania wartości początkowej środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych przyjętych do używania nieodpłatnie, w tym w drodze darowizny lub wymiany na inną pozycję aktywów niepieniężnych,
- b) aktualizacji wyceny środków trwałych, wynikającej z ich trwałej utraty wartości, gdy nie można ustalić ich ceny sprzedaży netto,
- c) określania wartości nieruchomości jako środków trwałych w budowie, w tym do wyceny niedokończonych prac budowlanych oraz przeprowadzania inwentaryzacji i obmiaru wykonanych robót, KSWS 2 Wycena do celów sprawozdań finansowych w rozumieniu ustawy o rachunkowości – do uzgodnienia 24 lutego 2009 r. 2
- d) określania kosztu wytworzenia części składowych nieruchomości jako środka trwałego w przypadku, gdy nie można go określić na podstawie kosztu historycznego lub ceny sprzedaży netto,

- e) okresowego określania wartości nieruchomości inwestycyjnych stanowiących lokatę kapitału, ze szczególnym uwzględnieniem nieruchomości stanowiących lokatę zakładów ubezpieczeń na życie lub innych podmiotów działających w podobnym sektorze,
- f) określenia wartości środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych spółki, przejętej przy łączeniu spółek metodą nabycia,
- g) określania wartości gruntu, a także aktywów biologicznych z nim związanych.

1.4. Standard może być stosowany wyłącznie przy dokonywaniu wycen do celów sprawozdań finansowych w rozumieniu ustawy o rachunkowości. W szczególności Standard nie może być podstawą wycen do celów podatkowych. Wycena powinna odzwierciedlać stan na dzień bilansowy.

1.5. Przedmiotem wyceny są nieruchomości jako przedmiot praw, tj. prawa własności, prawa użytkowania wieczystego gruntu, ograniczonych praw rzeczowych oraz praw zobowiązaniowych. W przypadku, gdy z przyjętej metodyki wyceny lub definicji nieruchomości wynika, że wraz z nieruchomością szacowane są także ruchomości, rzeczoznawca majątkowy z oszacowanej wartości wyodrębnia: wartość nieruchomości oraz wartość ruchomości, a także określa wartość poszczególnych rodzajów (aktywów). Dokonując wyceny nieruchomości wraz z ruchomościami rzeczoznawca majątkowy posiada niezbędną wiedzę i odpowiednie umiejętności z zakresu takich wycen.

2. Definicje

2.1. Przez środki trwałe rozumie się niezaliczone do inwestycji rzeczowe aktywa trwałe i aktywa

zrównane z nimi, kontrolowane przez jednostkę, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, nadające się do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki. Zalicza się do nich w szczególności:

- a) nieruchomości – w tym grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu, budowle i budynki, a także będące odrębną własnością lokale oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu,
- b) maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy,
- c) ulepszenia w obcych środkach trwałych,
- d) inwentarz żywy.

Środki trwałe oddane do używania na podstawie umowy najmu, dzierżawy, użyczenia lub innej umowy o podobnym charakterze, zalicza się do aktywów trwałych jednej ze stron umowy, zgodnie z warunkami określonymi w art. 3 ust. 4 ustawy o rachunkowości.

2.2 Przez środki trwałe w budowie rozumie się zaliczane do aktywów trwałych środki trwałe w okresie ich budowy, montażu lub ulepszania.

2.3 Przez inwestycje rozumie się aktywa posiadane przez jednostkę w celu osiągnięcia korzyści

ekonomicznych, wynikających z przyrostu wartości tych aktywów, uzyskania z nich przychodów - w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej, a w szczególności te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są wykorzystywane przez jednostkę, lecz są posiadane w celu osiągnięcia tych korzyści. W przypadku zakładów ubezpieczeń przez „inwestycję” rozumie się lokaty. Obowiązek zakwalifikowania nieruchomości do środków trwałych lub nieruchomości inwestycyjnych należy do jednostki zamawiającej wycenę.

2.4. Przez trwałą utratę wartości rozumie się sytuację, w której istnieje duże

prawdopodobieństwo, że kontrolowany przez jednostkę składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości, w znacznej części lub w całości, przewidywanych korzyści ekonomicznych. Uzasadnia to dokonanie odpisu aktualizacyjnego doprowadzającego wartość tego składnika, wynikającą z ksiąg rachunkowych, do ceny sprzedaży netto, a w przypadku niemożliwości określenia takiej ceny, do ustalenia w inny sposób wartości godziwej.

2.5. Przez cenę (wartość) sprzedaży netto składnika aktywów rozumie się możliwą do uzyskania

na dzień bilansowy cenę jego sprzedaży, bez podatku od towarów i usług, podatku akcyzowego, pomniejszoną o rabaty, upusty i inne podobne pomniejszenia oraz koszty związane z przystosowaniem składnika aktywów do sprzedaży i dokonaniem tej sprzedaży, powiększoną o należną dotację przedmiotową. Jeżeli nie jest możliwe ustalenie ceny sprzedaży netto danego składnika aktywów, należy w inny sposób określić jego wartość godziwą na dzień bilansowy.

2.6. Przez cenę nabycia rozumie się cenę zakupu składnika aktywów, obejmującą kwotę należną

sprzedającemu bez podlegającego odliczeniu podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego, a w przypadku importu jest powiększona o obciążenia o charakterze publicznoprawnym oraz o koszty bezpośrednio związane z zakupem składnika aktywów i dostosowaniem go do stanu nadającego się do używania lub wprowadzenia do obrotu, łącznie z kosztami transportu, załadunku i wyładunku oraz składowania, a obniżona o rabaty, upusty i inne podobne zmniejszenia. Jeżeli nie jest możliwe ustalenie ceny nabycia składnika aktywów, a w szczególności przyjętego nieodpłatnie, w tym w drodze darowizny – jego wycenę przeprowadza się wg ceny sprzedaży takiego samego lub podobnego przedmiotu.

2.7. Przez koszt wytworzenia aktywów trwałych rozumie się koszty pozostające w bezpośrednim

związku z danym aktywem trwałym oraz uzasadnioną część kosztów pośrednich związanych z wytworzeniem tego aktywu. Koszty bezpośrednio obejmują wartość zużytych bezpośrednio materiałów, koszty pozyskania i przetworzenia związane bezpośrednio z wytworzeniem i inne koszty poniesione w związku z doprowadzeniem aktywu trwałego do postaci i miejsca, w jakich się znajduje w dniu wyceny.

Do kosztów wytworzenia aktywów trwałych nie zalicza się kosztów:

- a) będących konsekwencją niewykorzystanych zdolności produkcyjnych i strat produkcyjnych,
- b) ogólnego zarządu, które nie są związane z doprowadzeniem aktywu trwałego do postaci i miejsca, w jakich się znajduje na dzień wyceny,
- c) kosztów sprzedaży.

Jeżeli nie jest możliwe ustalenie kosztu wytworzenia środka trwałego, jego wycenę przeprowadza się wg ceny sprzedaży netto takiego samego lub podobnego środka trwałego, pomniejszonej o przeciętnie osiągniany zysk brutto, a w przypadku środka trwałego w budowie – także z uwzględnieniem stopnia jego wytworzenia.

2.8. Przez rynek aktywny rozumie się rynek, który spełnia wszystkie następujące warunki:

- a) pozycje będące przedmiotem obrotu na rynku są jednorodne,
- b) zazwyczaj w dowolnym momencie można znaleźć zainteresowanych nabywców i sprzedawców,
- c) ceny są podawane do wiadomości publicznej.

Takie rozumienie pojęcia rynku aktywnego, wprowadzonego przez MSR/MSSF i użytego,

w ustawie o rachunkowości odpowiada ekonomicznemu pojęciu rynku prawie doskonałego.

2.9. Przez wartość godziwą rozumie się kwotę, za jaką dany składnik aktywów może być wymieniony, na zasadzie transakcji rynkowej, pomiędzy zainteresowanymi, dobrze poinformowanymi i niepowiązаныmi ze sobą stronami. W przypadku aktywnego rynku wartość ta określona jest przez cenę sprzedaży netto. W przypadku jej braku wartość godziwą oszacowuje się za pomocą metod estymacji powszechnie uznanych za poprawne, określających najbardziej prawdopodobną cenę rynkową sprzedaży netto.

2.10. Przez wartość dla aktualnego sposobu użytkowania, rozumie się wartość rynkową nieruchomości jako środka trwałego przy założeniu kontynuacji obecnego sposobu jego użytkowania, w przypadku gdy na rynku możliwa jest jego sprzedaż przy obecnym sposobie użytkowania. Przez obecny sposób użytkowania należy rozumieć możliwości wykorzystania nieruchomości w celach takich samych lub podobnych do realizowanych przed jednostką. Wartość tę należy wyraźnie odróżnić od wartości działającej jednostki, która uwzględnia także inne czynniki niezwiązane z nieruchomością (strategię jednostki, umiejętności kadry zarządzającej, środki finansowe i materialne, wartości niematerialne, wartość firmy itp.).

2.11. Przez wartość użytkową rozumie się bieżącą, szacunkową wartość przyszłych przepływów środków pieniężnych, których wystąpienia oczekuje się z tytułu dalszego użytkowania danego składnika aktywów oraz jego zbycia po zakończeniu okresu użytkowania (patrz także pkt. 4.6 niniejszego standardu).

2.12. Przez składniki mienia szczególnego przeznaczenia rozumie składniki, które rzadko lub w ogóle nie są przedmiotem obrotu na rynku ze względu na swój specjalistyczny charakter, projekt budynku, układ, wielkość, lokalizację lub inne czynniki, z wyjątkiem sytuacji sprzedaży tych składników w ramach przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części.

2.13. Przez zamortyzowany koszt odtworzenia rozumie się bieżący koszt odtworzenia lub zastąpienia składnika aktywów, pomniejszony o zużycie fizyczne, funkcjonalne lub techniczne oraz ekonomiczne lub spowodowane czynnikami zewnętrznymi, powodujące jego przestarzałość lub zmniejszenie użyteczności. Zamortyzowany koszt odtworzenia jest stosowany do wyceny nieruchomości szczególnego przeznaczenia w sytuacji braku danych rynkowych potrzebnych do określenia wartości rynkowej. Podstawową zasadą ustalania kosztu odtworzenia jest zasada substytucji.

2.14. Zasada substytucji stanowi, że zainteresowana osoba nie zapłaci za składnik aktywów więcej,

niż wyniósłby koszt nabycia równie satysfakcjonującego substytutu, w sytuacji braku czynników komplikujących sprawę, takich jak czas, większe ryzyko lub niedogodność.

2.15. Przez rentowność progową rozumie się test, który powinien być zastosowany przez podmiot

gospodarczy w celu ustalenia jego rentowności (nadwyżki przychodów nad poniesionymi kosztami), odniesionej do wszystkich aktywów, które posiada ten podmiot lub jednostka generująca strumienie pieniężne. Spełnienie testu warunkuje możliwość wykorzystania w wycenach dla sprawozdań finansowych jednostki zamortyzowanego kosztu odtworzenia. Przeprowadzenie testu należy do obowiązków podmiotu gospodarczego.

2.16. Przez aktywa biologiczne rozumie się zwierzęta znajdujące się w hodowli lub w chowie i rośliny uprawne.

2.17. Przez jednostkę rozumie się jednostki, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy

o rachunkowości.

3. Uwarunkowania przeprowadzenia wyceny

3.1. Rzeczoznawca majątkowy ma obowiązek przeprowadzenia analizy sposobu i zakresu kontroli sprawowanej przez jednostkę nad wycenianym składnikiem aktywów. Analiza ta obejmuje w szczególności ustalenie rodzaju praw przysługujących jednostce oraz faktycznego stanu władania rzeczą. W przypadku stwierdzenia, że stan władania nie jest zgodny ze stanem prawnym, niezbędne jest wskazanie rozbieżności poprzez zamieszczenie odpowiedniej informacji w operacie szacunkowym. Istnienie tych rozbieżności nie przesądza o braku możliwości dokonania wyceny składnika aktywów.

3.2. W procesie określania wartości poszczególnych składników aktywów, a w szczególności nieruchomości i ich części składowych, rzeczoznawca uwzględnia charakter i specyfikę działalności jednostki. Podczas wyceny nie należy opierać wartości wyłącznie na danych pochodzących od analizowanego podmiotu. Należy także uwzględnić tendencje ogólnego rozwoju i konkurencyjności branży oraz uwarunkowania regionalne. Dane pochodzące z jednostki powinny być analizowane na podstawie dostępnych informacji historycznych i opierać się na realistycznych przesłankach, w tym na uprawdopodobnionych prognozach.

3.3. Dokonując wyceny rzeczoznawca majątkowy uwzględnia w szczególności zapisy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i innych praw miejscowych, a także praw dotyczących ochrony środowiska i zasobów naturalnych, związanych z działalnością jednostki i ze składnikami jej majątku.

3.4. Rzeczoznawca majątkowy dokonując wycen na potrzeby sprawozdań finansowych stosuje metody wyceny zbieżne z zasadami wyceny przyjętymi w polityce rachunkowości jednostki, stosując zasadę ciągłości oraz regulacje ustawy o rachunkowości i MSR/MSSF, stanowiące o możliwości ustalenia wartości godziwej, jeżeli zasadne jest przyjęcie założenia kontynuowania przez jednostkę działalności.

3.5. W sytuacji braku bezpośrednich danych rynkowych przyjmuje się, że zamortyzowany koszt odtworzenia jest akceptowaną metodą określania wartości specjalistycznych aktywów. W metodzie tej rzeczoznawca majątkowy uwzględnia pochodzące z rynku informacje o wartości gruntu, przy uwzględnieniu ewentualnych ograniczeń wynikających np. ze sposobu użytkowania gruntu, z istniejących nakładów i planu miejscowego, a także informacje rynkowe, które mogą mieć wpływ na ocenę stopnia zużycia wycenianego aktywu.

4. Zasady wyceny

4.1. Rzeczoznawca majątkowy przeprowadza wycenę, uwzględniając warunki, o których mowa w pkt. 3, stosując podejścia, metody i techniki zgodnie z regulacjami zawartymi w przepisach prawa i standardach zawodowych. Przyjęte procedury wyceny powinny być zgodne z regulacjami zawartymi w ustawie o rachunkowości. W przypadku jednostek, stosujących MSSF/MSR - przyjęte procedury wyceny powinny być zgodne z ww. standardami.

4.2. W szczególności rzeczoznawca majątkowy przy określaniu podstaw i sposobów wyceny kieruje się następującymi, podanymi niżej zasadami i uregulowaniami wynikającymi z przepisów o rachunkowości.

4.2.1. Podstawową zasadą wyceny wg ustawy o rachunkowości jest koszt historyczny.

Prowadzi on

do początkowego ujęcia środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych

opartych na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia. W procesie użytkowania cenę nabycia pomniejszają odpisy amortyzacyjne oraz odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. Wartość początkową, stanowiącą cenę nabycia lub koszt wytworzenia środka trwałego, powiększają koszty jego ulepszenia polegające, na przebudowie, rozbudowie i modernizacji lub rekonstrukcji - powodujące, że wartość użytkowa tego środka po zakończeniu ulepszenia przewyższa posiadaną przez ten środek w chwili przyjęcia do używania wartość użytkową, mierzoną okresem używania, zdolnością wytwórczą, jakością uzyskiwanych produktów, kosztami eksploatacji lub innymi miarami. Wartość początkowa i dotychczasowe odpisy amortyzacyjne mogą, na podstawie odrębnych przepisów, podlegać aktualizacji wyceny.

4.2.2. W odniesieniu do wyceny niektórych rodzajów aktywów ustawa o rachunkowości dopuszcza

lub nakazuje stosowanie innych wartości, aniżeli cena nabycia lub koszt wytworzenia. Są nimi: cena rynkowa lub inaczej określona wartość godziwa (art. 28 ust. 1 ustawy o rachunkowości).

4.2.3. Wartość godziwą gruntów, budynków i budowli oraz wartość godziwą maszyn i urządzeń

trwale związanych z gruntem stanowi zazwyczaj ich wartość rynkowa ustalana na podstawie wyceny rzeczoznawców majątkowych.

4.2.4. Szczegółowe zasady wyceny wyprowadzane są z podstawowych reguł i procedur rachunkowych, zwanych nadrzędnymi zasadami rachunkowości. Zalicza się do nich między innymi: zasadę memoriału (art. 6 ust. 1 ustawy o rachunkowości), zasadę współmierności kosztów do przychodów (art. 6 ust. 2, art. 39, art. 41), zasadę kontynuacji działalności (art. 5 ust. 1), zasadę ostrożności (art. 7 ust. 1), zasadę istotności (art. 4 ust. 3, art. 8 ust. 1), zasadę ciągłości/porównywalności (art. 5 ust. 1, art. 8 ust. 2) oraz zasadę indywidualnej wyceny (art. 7 ust. 3).

4.3. Rzeczoznawca majątkowy, kierując się regulacjami dotyczącymi rachunkowości, stosuje w konkretnym przypadku określone w pkt. 4.2 zasady wyceny i dobiera do nich odpowiednio podejście, metodę i technikę, wskazaną przez przepisy prawa i standardy zawodowe rzeczoznawców majątkowych.

4.4. Przy prezentacji procedury i wyników wyceny rzeczoznawca majątkowy powinien wykazać związek pomiędzy stosowanymi pojęciami warsztatowymi, wypracowanymi przez rzeczoznawstwo majątkowe, i pojęciami stosowanymi w rachunkowości. W szczególności powinien wykazać, że sposób rozumienia wartości godziwej i proces jej wyznaczania są zgodne z wymaganiami ustawy o rachunkowości oraz że są zbieżne z zasadami wyceny przyjętymi w jednostce.

4.5. Do wycen na potrzeby rachunkowości stosuje się podejścia, metody i techniki wyceny uregulowane przepisami prawa i standardami zawodowymi. Jako zasadę przy wycenie nieruchomości należy przyjmować aktualny sposób użytkowania. W uzgodnieniu z zamawiającym możliwe jest dokonanie wyceny przy założeniu alternatywnego lub optymalnego sposobu użytkowania, np. wynikającego z planowanej zmiany profilu działalności. Na życzenie zamawiającego rzeczoznawca majątkowy określa wartość dla warunków sprzedaży wymuszonej (np. dla syndyka lub podczas przeprowadzania restrukturyzacji majątkowej). W zależności od celu wyceny i rodzaju składnika aktywów rzeczoznawca majątkowy wybiera następujące postępowanie:

a) Dla gruntów, w tym również dla gruntów traktowanych jako lokata kapitałowa

(nieruchomości inwestycyjne) określa wartość rynkową, stosując podejście porównawcze lub – w warunkach określonych przez przepisy prawa – podejście mieszane. Dokonanie wyceny przy założeniu alternatywnego lub optymalnego sposobu wykorzystania wymaga sprawdzenia braku sprzeczności z przeznaczeniem gruntu.

b) Dla pozostałych nieruchomości inwestycyjnych wartość rynkową określa się przede wszystkim stosując podejście porównawcze lub dochodowe metodą inwestycyjną (projekcje przepływów pieniężnych oparte na wiarygodnych szacunkach, uwzględniających w szczególności: rynkowe ceny najmu obiektów podobnych, tak samo zlokalizowanych i będących w takim samym stanie; określanie stóp kapitalizacji i stóp dyskonta, z uwzględnieniem rynkowego stopnia ryzyka dla danego typu nieruchomości). Możliwe odstępstwa od tych zasad są określone w MSR nr 40 „Nieruchomości inwestycyjne”.

c) W przypadku nieruchomości jako środków trwałych mogących podlegać samodzielnemu obrotowi na rynku, określa się wartość rynkową uwzględniającą aktualny sposób użytkowania stosując podejście porównawcze lub dochodowe. Dla nieruchomości gruntowej, na której zlokalizowane są naniesienia przeznaczone do rozbiórki można, po odpowiednim uzasadnieniu, zastosować podejście mieszane.

4.6. W celu określenia trwałej utraty wartości rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych na dzień bilansowy należy określić wartość użytkową (patrz pkt 3.11 niniejszego standardu) wg szczegółowej procedury zamieszczonej w MSR nr 36 „Utrata wartości aktywów”, § 27-56 (prognozy przepływu środków pieniężnych wynikające z użytkowania danego składnika o okresie nie dłuższym niż 5 lat, oszacowanie wpływów z tytułu ostatecznego zbycia tegoż składnika, stopa dyskontowa przed opodatkowaniem, określająca bieżącą cenę wartości pieniądza oraz ryzyko wiążące się z danym składnikiem aktywów).

4.7. W wycenie, która w przypadku określonym w pkt. 3.5 opiera się na zamortyzowanym koszcie odtworzenia, rzeczoznawca majątkowy:

a) określa w podejściu porównawczym wartość gruntu, traktowanego jako niezabudowany, uwzględniając aktualny sposób użytkowania,

b) określa w podejściu kosztowym bieżącą wartość kosztu odtworzenia składnika aktywów brutto.

4.8. Ustalone w podejściu kosztowym stopnie zużycia mogą uwzględniać wszystkie rodzaje zużycia albo mogą uwzględniać odrębnie zużycie fizyczne, funkcjonalne i ekonomiczne.

Wskaźnik obejmujący łącznie wszystkie rodzaje zużycia traktuje się tak, jak wielkość umorzenia amortyzacyjnego, stosowaną w metodzie zamortyzowanego kosztu odtworzenia (DRC).

4.9. Rzeczoznawca majątkowy, podejmując decyzję o zastosowaniu metody zamortyzowanego kosztu odtworzenia, nie ma obowiązku przeprowadzania testu rentowności progowej/potencjału usługowego ani badania, czy test taki został wykonany. Jest jednak zobowiązany do zamieszczenia w operacie szacunkowym informacji o tym, że zastosował metodę zamortyzowanego kosztu odtworzenia i, że określona wartość może być wykorzystana w sprawozdaniach finansowych jednostki gospodarczej tylko wtedy, gdy spełnione są kryteria testu rentowności/potencjału usługowego.

5. Podział wartości na wartość gruntu i wartość jego części składowych

5.1. Grunt jako środek trwały jest traktowany w przepisach o rachunkowości jako odrębny obiekt

inwentarzowy, wyodrębniony od wzniesionych na nim budynków, budowli, urządzeń i od związanego z nim potencjału biologicznego. Grunt, z wyjątkiem gruntów zawierających kopaliny wydobywane metodą odkrywkową, nie podlega amortyzacji. Jeżeli rzeczoznawca majątkowy dysponuje łączną wartością nieruchomości, obejmującą grunt i jego części składowe, istnieje potrzeba określenia kwoty, która odpowiada wartości gruntu.

5.2. Podział wartości nieruchomości na wartość gruntu i wartość jego części składowych jest zadaniem o charakterze obliczeniowym, które należy odróżnić od wyceny nieruchomości.

Podział ten może być przeprowadzany wg jednej z poniższych procedur, stosowanych konsekwentnie we wszystkich okresach obrachunkowych:

- a) przez odjęcie od wartości nieruchomości, obejmującej grunt wraz z częściami składowymi, wartości gruntu traktowanego jako niezabudowany, określonej przy zastosowaniu podejścia porównawczego, które winno uwzględniać aktualny sposób użytkowania,
- b) w przypadku, gdy nie można przeprowadzić procedury jak w punkcie (a), rozdzielania wartości nieruchomości dokonuje się poprzez określenie wartości odtworzeniowej części składowych oraz jej odjęcie od wartości nieruchomości.

6. Zasady współdziałania rzeczoznawców majątkowych z kierownictwem jednostek i biegłymi rewidentami oraz źródła danych do wyceny

6.1. Wycenę składników aktywów do celów sprawozdań finansowych rzeczoznawca majątkowy

przeprowadza we współpracy z kierownictwem jednostki oraz w razie potrzeby z biegłym rewidentem badającym sprawozdanie finansowe jednostki, a także innymi specjalistami.

6.2. Współpraca ta ma na celu:

- a) zapoznanie się z polityką (zasadami) rachunkowości jednostki, w tym z przyjętymi w niej metodami wyceny w zakresie, w jakim ustawa o rachunkowości pozostawia jednostkom prawo wyboru,
- b) zapoznanie się z aktualną sytuacją ekonomiczną jednostki oraz przyjętą przez nią strategią rozwojową,
- c) określenie celu zamawianej wyceny, uwarunkowań jej przeprowadzenia oraz dat istotnych dla procesu wyceny, określonych w przepisach prawa i standardach zawodowych.

6.3. Przy sporządzaniu wyceny na potrzeby sprawozdań finansowych rzeczoznawca majątkowy powinien wykorzystać wszelkie dostępne źródła informacji o szacowanych aktywach i rynku, w szczególności przewidziane w przepisach prawa i standardach zawodowych, a ponadto powinien zapoznać się:

- a) ze sprawozdaniami z działalności jednostki sporządzonymi zgodnie z art. 49 ustawy o rachunkowości z ostatnich 3 - 5 lat,
- b) z przyjętą przez jednostkę polityką i zasadami rachunkowości, szczególnie w zakresie zasad wyceny, metod i stawek amortyzacyjnych,
- c) z planami rozwojowymi jednostki istotnymi dla procesu wyceny na okres nieprzekraczający

5 lat, uwzględniając jedynie udokumentowane, realistyczne zamierzenia jednostki, d) z bieżącymi kosztami i wynikami działalności gospodarczej jednostki, istotnymi dla procesu wyceny.

Dostęp rzeczoznawcy majątkowego do źródeł informacji, wymienionych w pkt a) - d), powinno zapewnić kierownictwo jednostki. Rzeczoznawca majątkowy może oprzeć wycenę na wiarygodnych informacjach, przedstawionych przez kierownictwo jednostki, dotyczących stanu szacowanych aktywów. Zakres informacji, pochodzących od kierownictwa jednostki i wykorzystany w wycenie, powinien być jednoznacznie przedstawiony w opinii rzeczoznawcy.

6.4. Biegły rewident badający sprawozdanie finansowe jednostki ma prawo żądać od rzeczoznawcy majątkowego informacji o materiałach źródłowych, na których oparł wycenę.

7. Prezentacja wyniku wyceny

7.1. Jeżeli wycenie podlega wartość rynkowa i/lub wartość odtworzeniowa nieruchomości, i/lub

wartość maszyn i urządzeń trwale związanych z gruntem, rzeczoznawca majątkowy sporządza opinię w formie operatu szacunkowego.

7.2. Jeśli wymagania zamawiającego wycenę nie dają się pogodzić z formą operatu szacunkowego, rzeczoznawca majątkowy przedstawia wynik wyceny w formie opinii mającej przejrzystą strukturę i zawierającej co najmniej:

- a) warunki określone w zamówieniu, zakres opracowania, definicje wycenianych wartości, datę i cel wyceny,
- b) podstawy opracowania obejmujące dane formalne, materialno - prawne oraz wskazujące źródła danych,
- c) stan i klasyfikację nieruchomości oraz sposób jej wykorzystywania,
- d) daty istotne dla wykonywanych czynności wyceny,
- e) opis istniejącego stanu nieruchomości, jej przeznaczenia i sposobu wykorzystania (linie produkcyjne, maszyny, urządzenia, potencjał usługowy),
- f) wszelkie szczególne założenia i ograniczenia,
- g) zastosowane metody wyceny i ich zgodność z przepisami o rachunkowości oraz zasadami wyceny przyjętymi w polityce rachunkowości firmy,
- h) prezentację procedur obliczeniowych i ostateczny rezultat wyceny.

7.3. Rzeczoznawca majątkowy jest zobowiązany do wykorzystania wszystkich danych uzyskanych w związku z otrzymanym zleceniem, z zachowaniem zasady poufności.

8. Odstąpienie od stosowania standardu

W uzasadnionych przypadkach rzeczoznawca majątkowy może odstąpić od regulacji określonych w niniejszym standardzie. Każde odstępstwo wymaga uzasadnienia, jednoznacznego wskazania i ujawnienia regulacji Standardu niemających zastosowania oraz oceny zgodności zastosowanych odstępstw z przepisami prawa. Nie są dopuszczalne jakiegokolwiek odstępstwa od Standardu powodujące brak zgodności z regulacjami prawnymi dotyczącymi rachunkowości i z polityką rachunkowości przyjętą w jednostce. Rzeczoznawca majątkowy nie może także odstąpić od stosowania Standardu w przypadku, gdyby miało to doprowadzić do wprowadzenia w błąd odbiorców lub powodować odejście od zasad szczególnej zawodowej staranności i bezstronności oraz zasad etyki zawodowej.

9. Opracowanie i obowiązywanie standardu

9.1. Standard powstał przy ścisłej współpracy ze Stowarzyszeniem Księgowych w Polsce.

9.2. Standard został uchwalony przez Radę Krajową PFSRM w dniu 13 kwietnia 2007 r. i został

on włączony jako Krajowy Standard Wyceny Specjalistyczny nr 2 (KSWS 2) do zbioru Powszechnych Krajowych Zasad Wyceny (PKZW).

9.3. Standard został opracowany według stanu prawnego obowiązującego w dniu jego uchwalenia

przez Radę Krajową PFSRM. W przypadku zmian ustawy o rachunkowości, krajowych standardów rachunkowości lub MSFF/MSR należy stosować znowelizowane przepisy

10. Klauzula o uzgodnieniu

Stosownie do art. 175 ust. 6 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r., Nr 261, poz. 2603, z późn. zm.) niniejszy standard w dniu ..... został uzgodniony z Ministrem Infrastruktury.

POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) OGÓLNE REGUŁY POSTĘPOWANIA

KRAJOWY STANDARD WYCENY PODSTAWOWY KSWP

1. WPROWADZENIE

1.1. Niniejszy standard przedstawia ogólne reguły postępowania przy wykonywaniu zawodu rzeczoznawcy majątkowego.

1.2. Niniejszy standard potwierdza główne zasady, na których oparta jest działalność prowadzona przez rzeczoznawców majątkowych, w szczególności zaufanie, uczciwość, rzetelność i profesjonalizm.

2. WYMAGANIA OGÓLNE

2.1. Przyjmując zamówienie na wykonanie wyceny, opracowania lub ekspertyzy, o których mowa w ustawie o gospodarce nieruchomościami, rzeczoznawca majątkowy powinien uzgodnić z zamawiającym przedmiot, zakres i cel wyceny, opracowania lub ekspertyzy.

2.2. Rzeczoznawca majątkowy nie powinien podejmować czynności zawodowych, które wykraczałyby poza jego wiedzę, umiejętności i kompetencje zawodowe.

2.3. Rzeczoznawca majątkowy powinien dokonać oceny żądań zamawiającego, biorąc przy tym pod uwagę istotne okoliczności zlecenia, a formułując opinie nie powinien ulegać wpływom innych osób. Rzeczoznawca majątkowy powinien dbać o ochronę swojej niezależności i unikać konfliktu interesów, odmawiając przyjmowania jakichkolwiek korzyści, które mogłyby naruszać jego niezależność, uczciwość i obiektywizm przy wykonywanych czynnościach lub mogłyby być postrzegane jako naruszające te zasady.

2.4. Rzeczoznawca majątkowy powinien postępować uczciwie oraz dążyć do zapewnienia zaufania do swojej pracy, zachowując obiektywizm, w szczególności przy gromadzeniu, ocenianiu i przekazywaniu informacji oraz wykonywaniu wszelkich innych czynności.

2.5. Rzeczoznawca majątkowy powinien przedkładać obiektywizm ponad interesy własne i swojego środowiska oraz nie powinien angażować się w działania sprzeczne z prawem lub podważające zaufanie do pracy rzetelnego rzeczoznawcy majątkowego.

2.6. Reputacja rzetelnego i profesjonalnego rzeczoznawstwa majątkowego jest jedną z najwyższych wartości środowiska i musi być chroniona poprzez etyczne zachowanie i działanie jednostki.

3. SZCZEGÓLNA STARANNOŚĆ

3.1. Szczególna staranność, do zachowania której zobowiązany jest rzeczoznawca majątkowy podczas wykonywania działalności zawodowej, polega w szczególności na:

3.1.1. dokonywaniu wszelkich czynności niezbędnych do właściwego wykonania powierzonych obowiązków, a w tym między innymi dokonania oględzin nieruchomości,

3.1.2. przedstawianiu zamawiającemu, operatu szacunkowego, opracowania lub ekspertyzy w formie uporządkowanej, umożliwiającej prześledzenie toku rozumowania rzeczoznawcy majątkowego oraz przyjętych przez niego założeń,

3.1.3. wskazaniu przyczyn, z powodu których dana czynność nie została wykonana, lub też została wykonana w ograniczonym zakresie.

3.2. Rzeczoznawca majątkowy powinien wykazać szczególną staranność również w organizowaniu, planowaniu i prowadzeniu praktyk zawodowych dla kandydatów na rzeczoznawców majątkowych. Przy podejmowaniu decyzji dotyczących nauczania i prowadzenia praktyk zawodowych rzeczoznawca majątkowy powinien kierować się nie tylko posiadaną wiedzą i doświadczeniem zawodowym ale także posiadanymi umiejętnościami w jej przekazywaniu.

4. UJAWNIANIE ISTOTNYCH INFORMACJI

4.1. Jeżeli rzeczoznawca majątkowy jest powiązany z podmiotem, który wykonuje inne czynności zawodowe względem wycenianej nieruchomości, w szczególności jako: pośrednik, zarządca lub doradca, powinien ujawnić ten fakt w operacie szacunkowym, opracowaniu lub ekspertyzie.

4.2. W przypadku sporządzenia operatu szacunkowego przez więcej niż jednego rzeczoznawcę majątkowego dopuszczalna jest klauzula o częściowej odpowiedzialności w zakresie dotyczącym odrębnego szacowania przez autorów wyceny poszczególnych składników mienia lub wyceny przy zastosowaniu różnych podejść.

4.3. Rzeczoznawca majątkowy ma obowiązek ujawnić w operacie szacunkowym opracowaniu lub ekspertyzie wszystkie istotne fakty, o których posiada wiedzę, związane z przedmiotem wyceny, opracowania lub ekspertyzy.

5. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

5.1. Wynagrodzenie z tytułu świadczonych usług powinno, uwzględniać stopień skomplikowania opracowania i zakres wiadomości specjalnych niezbędnych do jego realizacji. Rzeczoznawcy majątkowemu nie wolno reklamować i oferować usług poniżej kosztów ich świadczenia.

5.2. W celu stworzenia możliwości wykazania przez rzeczoznawcę majątkowego prawidłowości wykonanych czynności szacowania i sporządzenia operatu szacunkowego, opinii lub ekspertyzy zaleca się archiwizowanie operatów szacunkowych, opinii lub ekspertyz oraz dokumentów stanowiących ich podstawę w okresie trzech lat od daty ich sporządzenia.

5.3. Rzeczoznawca majątkowy ma obowiązek rozważnie wykorzystywać i chronić informacje uzyskane w trakcie wykonywania swoich obowiązków i nie może ich wykorzystywać dla uzyskania osobistych korzyści lub w jakimkolwiek innym celu, który byłby sprzeczny z prawem lub przynosiłby szkodę zleciłodawcy.

5.4. Rzeczoznawca majątkowy swoim postępowaniem i współpracą z innymi rzeczoznawcami majątkowymi umacnia rangę i znaczenie rzeczoznawstwa majątkowego, a w stosunkach z innymi rzeczoznawcami majątkowymi postępuje w sposób godny i uczciwy.

5.5. Rzeczoznawca majątkowy posługuje się pieczęcią, której wzór określa załącznik do standardu.

6. OPRACOWANIE I ZASADY STOSOWANIA STANDARDU

6.1. Założenia do standardu i jego opracowanie powstały w ramach prac Komisji Standardów PFSRM w składzie: Radosław Gaca, Jerzy Adamiczka, Zbigniew Brodaczewski, Mirosław Chumek, Wojciech Daniel, Jerzy Dydenko, Krzysztof Grzesik, Łukasz Maciak, Magdalena Małecka, Monika Nowakowska, Sabina Źróbek i Tadeusz Żurowski.

6.2. Komisja Standardów Zawodowych, w składzie: Radosław Gaca, Jerzy Adamiczka, Anna Beer-Zwolińska, Zbigniew Brodaczewski, Mirosław Chumek, Wojciech Daniel, Jerzy Dydenko, Krzysztof Grzesik, Łukasz Maciak, Magdalena Małecka, Monika Nowakowska, Sabina Źróbek i Tadeusz Żurowski przyjęła ostateczną wersję redakcyjną Standardu.

6.3. Standard został uchwalony przez Radę Krajową PFSRM na posiedzeniu w dniu 22 marca 2012 r. i włączony jako Standard zawodowy podstawowy nr KSWP 0 do zbioru Powszechnych Krajowych Zasad Wyceny (PKZW). Uchwałą Rady Krajowej z dnia 7 kwietnia 2014 r. dokonano zmiany w ramach PKZW polegającej na rezygnacji z dotychczas stosowanej numeracji poszczególnych standardów i not interpretacyjnych.

6.4. Standard od dnia 23 marca 2012 r. jest zalecany do stosowania.

Załącznik, o którym mowa w pkt 5.5 Standardu

Załącznik zawiera treść i wzór graficzny w skali 1:1 oraz opis parametrów pieczęci zawodowej.

Pieczęć w kształcie elipsy o osi wielkiej (*Średnicy transversalnej*) wynoszącej 40 mm i osi małej (*Średnicy sprzężonej*) wynoszącej 31 mm. Pieczęć powinna dawać odcisk tuszowy niebieski oraz zawierać kolejny numer rejestru pieczęci prowadzonego przez Polską Federację Stowarzyszeń Rzeczoznawców Majątkowych.

POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) OGÓLNE ZASADY WYCENY PRZEDSIĘBIORSTW

KRAJOWY STANDARD WYCENY SPECJALISTYCZNY

KSWS

1 Wprowadzenie

1.1 Celem niniejszego standardu jest przedstawienie, wypracowanych z inicjatywy Środowiska zawodowego rzeczoznawców majątkowych, zasad dobrej praktyki zawodowej w zakresie wyceny przedsiębiorstw.

1.2 Niniejszy standard dotyczy czynności, których wykonywanie nie jest objęte zakresem uprawnień rzeczoznawców majątkowych określonych w art. 174 ust. 3 i 3a ustawy o gospodarce nieruchomościami, co oznacza, że wycena przedsiębiorstwa nie stanowi przejawu działalności zawodowej rzeczoznawcy majątkowego. Przepisy prawa nie zastrzegają wyceny przedsiębiorstw, jako domeny określonej grupy zawodowej, czynności te mogą wykonywać także rzeczoznawcy majątkowi, którzy występują w tym przypadku w roli specjalisty, eksperta lub doradcy.

1.3 W wycenie przedsiębiorstw mogą mieć zastosowanie podstawowe zasady wyceny stanowiące zasób Powszechnych Krajowych Zasad Wyceny (PKZW). Niniejszy standard należy odczytywać z uwzględnieniem stosownych zapisów pozostałych standardów i not interpretacyjnych. Poszczególne definicje i pojęcia niniejszego standardu mogą się różnić od definicji i pojęć stosowanych w wycenie nieruchomości.

1.4 Przez wycenę przedsiębiorstwa rozumie się zleconą czynność lub proces dochodzenia do opinii o wartości przedsiębiorstwa, zorganizowanej części przedsiębiorstwa lub udziałów w jego kapitale własnym.

1.5 Wycenę przedsiębiorstwa wykonuje wyceniający, rozumiany jako osoba lub zespół osób posiadających odpowiednie kwalifikacje.

2 Zasady etyki

2.1 Wyceniający ma obowiązek:

2.1.1 Postępować etycznie, w sposób profesjonalny i zgodnie ze swoimi kompetencjami.

2.1.2 Realizować prace kierując się bezstronnością, obiektywizmem i niezależnością.

2.1.3 Poinformować o występującym lub mogącym wystąpić konflikcie interesów i uzyskać zgodę zleceniodawcy wyceny.

2.2 Wyceniający nie może:

2.2.1 Akceptować zlecenia wyceny, w którym miałby zawrzeć z góry założoną opinię, wniosek lub konkluzję.

2.2.2 Przedstawiać rezultatów wyceny w sposób mylący lub niezgodny ze stanem faktycznym.

- 2.2.3 Akceptować zlecenia wyceny, w którym jego wynagrodzenie jest uzależnione od:
- uzyskania z góry założonego rezultatu,
  - konkluzji raportu korzystnej dla klienta,
  - wartości przedmiotu wyceny,
  - określonego wydarzenia w przyszłości powiązanego z wynikiem wyceny lub z celem zlecenia wyceny.
- 2.3 Reklama usług wyceny nie może wprowadzać w błąd.
- 2.4 Wyceniający ma obowiązek chronić poufność informacji na temat klienta i przedmiotu wyceny, poufność informacji obejmuje także zlecenie wyceny.
- 2.5 Wyceniający nie może w sposób mylący przedstawiać swojej roli w zleceniu wyceny.
- 2.6 Wycena musi być odpowiednio dokumentowana przez wyceniającego.
- Dokumenty i materiały dotyczące zlecenia wyceny winny być przechowywane przez co najmniej 5 lat od daty zakończenia zlecenia wyceny, chyba że przepisy prawa przewidują dłuższy okres.

3 Podstawowe zasady wyceny przedsiębiorstw

- 3.1 Niniejszy Standard wyróżnia następujące rodzaje wyceny przedsiębiorstw:
- 3.1.1 Pełną wycenę przedsiębiorstwa, której celem jest wydanie opinii na temat wartości przedsiębiorstwa przy zastosowaniu metod i procedur właściwych do obiektywnego, bezstronnego i rzetelnego określenia wartości.
- 3.1.2 Uproszczoną wycenę przedsiębiorstwa, której celem jest oszacowanie wartości przedsiębiorstwa z pominięciem lub uproszczeniem niektórych procedur wymaganych w punkcie 3.1.1. W uproszczonej wycenie przedsiębiorstwa powinny zostać wyszczególnione przyjęte ograniczenia i uproszczenia wraz z uzasadnieniem ich zastosowania.
- 3.1.3 Kalkulację wartości przedsiębiorstwa, której celem jest wstępne oszacowanie wartości przedsiębiorstwa z pominięciem lub uproszczeniem niektórych procedur wymaganych w punkcie 3.1.1.
- Przyjęte ograniczenia i uproszczenia powinny zostać przedstawione. Zakres zastosowanych ograniczeń i uproszczeń może zostać uzgodniony pomiędzy wyceniającym i zamawiającym.
- 3.2 Pełna wycena przedsiębiorstwa charakteryzuje się następującymi właściwościami:
- 3.2.1 Jej wynik może być przedstawiony jako jedna wartość albo przedział wartości.
- 3.2.2 Uwzględnia wszystkie istotne informacje, jakie były dostępne w procesie jej przygotowania.
- 3.2.3 Wyceniający stosuje właściwe procedury w celu zebrania i analizy informacji, które mogą być istotne w wycenie.
- 3.2.4 W wycenie brane są pod uwagę wszystkie podejścia uznane przez wyceniającego za właściwe.
- 3.3 Uproszczone wycena przedsiębiorstwa charakteryzuje się następującymi właściwościami:
- 3.3.1 Jej wynik wyceny może być przedstawiony jako jedna wartość albo przedział wartości.
- 3.3.2 Opiera się na ograniczonym zakresie informacji.
- 3.3.3 Podczas zbierania i analizy informacji wyceniający pomija lub upraszcza wykorzystywane procedury.
- 3.3.4 Wycena oparta jest na podejściach uznanych przez wyceniającego za najbardziej właściwe.
- 3.4 Kalkulacja wartości przedsiębiorstwa charakteryzuje się następującymi właściwościami:
- 3.4.1 Wynik kalkulacji może być przedstawiony jako jedna wartość albo przedział wartości.

3.4.2 Opiera się na ograniczonym zakresie informacji.

3.4.3 Podczas zbierania i analizy informacji wyceniający pomija lub upraszcza wykorzystywane procedury i przeprowadza ograniczone analizy.

3.4.4 Kalkulacja wartości może opierać się na podejściach uzgodnionych z zamawiającym.

3.5 Raporty z pełnej i uproszczonej wyceny przedsiębiorstwa są prezentowane w formie pisemnej. Wynik z kalkulacji wartości, po uzgodnieniu z zamawiającym, może mieć formę pisemną lub ustną.

4 Cele i funkcje wyceny przedsiębiorstwa

4.1 Niezbędne jest wskazanie celu wyceny przedsiębiorstwa, który wpływa na wybór standardu wartości, o którym mowa w punkcie 7 oraz stosowanych metod wyceny.

4.2 Cel wyceny jest uzależniony od funkcji jaką ma pełnić dana wycena. Do podstawowych funkcji wyceny zalicza się:

4.2.1 Funkcję doradczą (decyzyjną). Jej istotą jest dostarczenie niezbędnych informacji w związku z zamierzonymi transakcjami kapitałowymi oraz innymi decyzjami zarządczymi.

4.2.2 Funkcję argumentacyjną. Jej istotą jest dostarczenie informacji o przedsiębiorstwie i jego wartości, które mogą wzmacniać siłę przetargową jednej ze stron w prowadzonych negocjacjach.

4.2.3 Funkcję mediacyjną. Jej istotą jest dostarczenie niezbędnych informacji dotyczących wartości przedsiębiorstwa w przypadku transakcji kapitałowych, w których opinie stron na temat wartości są rozbieżne.

4.2.4 Funkcję zabezpieczającą. Jej istotą jest dostarczenie informacji dotyczących wartości przedsiębiorstwa w celu zabezpieczenia się przed negatywnymi skutkami sporów na tle wartości.

4.2.5 Funkcję informacyjną. Jej istotą jest dostarczenie uzyskanych w procesie wyceny informacji dla potrzeb zarządzania przedsiębiorstwem.

4.3 Celem wyceny przedsiębiorstwa, jego zorganizowanej części lub udziału w przedsiębiorstwie, może być ustalenie jego wartości między innymi na potrzeby:

4.3.1 Kupna lub sprzedaży.

4.3.2 Postępowania układowego, upadłościowego lub likwidacji.

4.3.3 Łączenia lub podziału przedsiębiorstw.

4.3.4 Podwyższania kapitału lub umarzania akcji i udziałów.

4.3.5 Określenie wartości aktywów posiadanych przez fundusze.

4.3.6 Postępowań cywilnoprawnych.

4.3.7 Podatkowe.

4.3.8 Sprawozdawczości finansowej.

4.3.9 Weryfikacji zdolności kredytowej i zabezpieczenia kredytu.

4.3.10 Ubezpieczenia.

4.3.11 Odszkodowania.

4.3.12 Kontroli wartości kapitału zaangażowanego przez właściciela w przedsiębiorstwo.

4.4 W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się również wskazanie innego celu wyceny niż wymienione. W takiej sytuacji wymagane jest jednak przedstawienie stosownego wyjaśnienia.

5 Przedmiot wyceny

5.1 Przedmiotem wyceny w rozumieniu niniejszego Standardu jest wycena przedsiębiorstwa, zorganizowanej części przedsiębiorstwa lub udziałów w jego kapitale własnym.

5.2 Przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych, przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej.

Dokonując wyceny kapitału własnego (ang. *Equity Value*), od wartości przedsiębiorstwa (ang. *Enterprise Value, Firm Value*) należy odjąć wartość zobowiązań finansowych.

5.3 Zorganizowana część przedsiębiorstwa (ZCP) - oznacza organizacyjnie i finansowo wyodrębniony, w istniejącym przedsiębiorstwie, zespół składników materialnych i niematerialnych, w tym zobowiązania, przeznaczonych do realizacji określonych zadań gospodarczych, który zarazem mógłby stanowić niezależne przedsiębiorstwo samodzielnie realizujące te zadania. Zorganizowane części przedsiębiorstwa często charakteryzują się wyodrębnieniem lokalizacyjnym, majątkowym lub organizacyjnym.

5.4 Z udziałami w kapitale własnym przedsiębiorstwa wiąże się różny poziom sprawowania kontroli, co jest uwzględniane w procedurze wyceny i rzutuje na jej wynik.

6 Podstawowe założenia wyceny

6.1 Niezbędne jest określenie podstawowych założeń wyceny. Przyjęte założenia wpływają na wybór stosowanych metod wyceny.

6.2 Wycena odbywa się na podstawie jednego z następujących założeń:

6.2.1 Założenia kontynuacji działalności - przyjmuje się, że wyceniane przedsiębiorstwo dysponuje zorganizowanym, zdolnym do generowania dochodu zespołem aktywów, zasobów ludzkich oraz nie występuje bezpośrednie zagrożenie zaprzestania działalności.

6.2.2 Założenia likwidacji działalności w sytuacji nieprzymusowej - przyjmuje się, że aktywa są sprzedawane w rozsądnym przedziale czasu w celu uzyskania możliwie najwyższych wpływów z ich sprzedaży.

6.2.3 Założenia likwidacji działalności w sytuacji przymusowej – przyjmuje się, że aktywa są sprzedawane w możliwie najkrótszym czasie, co często powoduje uzyskanie niższych wpływów niż w sytuacji nieprzymusowej.

6.2.4 Założenia likwidacji zbędnych aktywów – przyjmuje się, że sprzedawana jest zorganizowana część mienia wchodząca w skład majątku przedsiębiorstwa.

7 Standardy wartości

7.1 Niezbędne jest określenie i zdefiniowanie standardu wartości mającego zastosowanie w danej wycenie. Standard wartości określa strony rzeczywistej lub hipotetycznej transakcji oraz warunki jej zawierania. Standard wartości definiuje poszukiwaną w procesie wyceny kategorię wartości.

7.2 Wpływ na wybór standardu wartości powinny mieć w szczególności następujące przesłanki:

- a. cel wyceny,
- b. uwarunkowania prawne,
- c. uwarunkowania metodyczne,
- d. stan przedmiotu wyceny,
- e. przyjęte założenia i ograniczenia.

7.3 Jako standard wartości w wycenie przedsiębiorstw może być przyjęta jedna z następujących kategorii wartości:

7.3.1 Godziwa wartość rynkowa (ang. *Fair Market Value*) - to wyrażona w pieniądzu lub odpowiednim ekwiwalencie wartość przedmiotu wyceny, przy szacowaniu której zakłada się, że w transakcji biorą udział typowy hipotetyczny kupujący i typowy hipotetyczny sprzedający, zainteresowani przeprowadzeniem transakcji i nie działający pod przymusem (nakazem). Przyjmuje się, że wyceniający ma odpowiedni zasób informacji nt. stron transakcji oraz kupujący i sprzedający posiadają odpowiedni zasób wiedzy nt. przedmiotu wyceny. Wartość wyznaczona w oparciu o kategorię godziwej wartości rynkowej jest akceptowana przez kupującego i sprzedającego. Opisane warunki transakcji są bardzo zbliżone do wymogów definicyjnych Wartości Rynkowej stosowanej w Międzynarodowych Standardach Wyceny.

7.3.2 Wartość sprawiedliwa (ang. *Fair Value*) - to wyrażona w pieniądzu lub odpowiednim ekwiwalencie wartość przedmiotu wyceny, przy szacowaniu której zakłada się, że w transakcji biorą udział konkretny, niekoniecznie zainteresowany przeprowadzeniem transakcji kupujący oraz konkretny, niezainteresowany przeprowadzeniem transakcji sprzedający. Kupujący lub sprzedający muszą działać pod przymusem (nakazem). Wyznaczona wartość powinna być sprawiedliwa z punktu widzenia sprzedającego z uwzględnieniem faktu, że nie ma on możliwości utrzymania (zatrzymania) przedmiotu wyceny. Powyższa definicja nie jest tożsama z definicją wartości godziwej (ang. *Fair Value*) zawartą w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości.

7.3.3 Wartość inwestycyjna (ang. *Investment Value*) – to wyrażona w pieniądzu lub odpowiednim ekwiwalencie wartość przedmiotu wyceny dla konkretnego inwestora (właściciela), przy szacowaniu której uwzględnia się jego indywidualne wymagania i oczekiwania odnośnie przedmiotu wyceny. Godziwa wartość rynkowa w odróżnieniu od wartości inwestycyjnej, jest odpersonifikowana i bezstronna.

7.3.4 Wartość wewnętrzna (ang. *Intrinsic Value*) - to wyrażona w pieniądzu lub odpowiednim ekwiwalencie wartość przedmiotu wyceny, która nie jest oszacowana w związku z konkretną transakcją, nie bierze pod uwagę, kim jest zleceniodawca i odbiorca wyceny, a opiera się na wszystkich informacjach nt. przedmiotu wyceny oraz czynnikach zewnętrznych mających wpływ na jego obecną i przyszłą sytuację ekonomiczno-finansową.

7.4 W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się również przyjęcie, jako standardu wartości innej kategorii wartości niż wymienione, w takiej sytuacji wymagane jest jednak zamieszczenie w wycenie stosowanego wyjaśnienia.

8 Podejścia w wycenie przedsiębiorstwa

8.1 W wycenie przedsiębiorstwa wyróżniamy trzy podejścia: majątkowe,

dochodowe i porównawcze.

8.2 Podejście majątkowe (ang. *Asset-Based Approach*) obejmuje grupę metod, które wyznaczają wartość przedsiębiorstwa poprzez wartość jego aktywów pomniejszonych o pasywa obce.

8.2.1 Metody majątkowe oparte są na wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów obcych. Nie uwzględniają synergii pomiędzy składnikami przedsiębiorstwa, związanych z ich zorganizowanym wykorzystaniem.

8.2.2 W wycenie należy uwzględnić aktywa oraz zobowiązania pozabilansowe.

8.2.3 Do majątkowych metod wyceny zalicza się w szczególności:

8.2.3.1 Metodę wartości skorygowanych aktywów netto (ang. *Adjusted Net Asset Method*).

8.2.3.2 Metodę wartości likwidacyjnej (ang. *Liquidation Value Method*).

8.2.3.3 Metodę wartości odtworzeniowej (ang. *Replacement Value Method*).

8.2.4 W przypadku przyjęcia założenia likwidacji działalności stosowana jest metoda wartości likwidacyjnej.

8.3 Podejście dochodowe (ang. *Income Approach*) obejmuje grupę metod, które wyznaczają wartość przedsiębiorstwa w oparciu o strumienie przyszłych dochodów ekonomicznych zdyskontowanych oczekiwaną stopą zwrotu (kosztem zaangażowanego kapitału).

8.3.1 Do dochodowych metod wyceny zalicza się między innymi:

8.3.1.1 Metodę zdyskontowanych przepływów pieniężnych DCF (ang. *Discounted Cash Flows*), która może opierać się na przepływach przynależnych właścicielom - FCFE (ang. *Free Cash Flows to Equity*) lub przepływach przynależnych wszystkim stronom finansującym: właścicielom i wierzycielom - FCFF (ang. *Free Cash Flows to Firm*).

8.3.1.2 Metodę zdyskontowanych zysków (ang. *Discounted Future Earnings Method*).

8.3.1.3 Metodę zdyskontowanych dywidend (ang. *Discounted Dividends Method*).

8.3.2 Okres projekcji dochodów ekonomicznych (prognozy finansowej) powinien wynikać z następujących uwarunkowań:

a. W przypadku przedsiębiorstw, których funkcjonowanie z założenia jest ograniczone w czasie, projekcja powinna pokrywać się z okresem planowanej działalności.

b. W przypadku założenia kontynuacji działalności przedsiębiorstwa w nieograniczonym czasie, projekcja powinna obejmować okres poprzedzający fazę pełnej dojrzałości działalności operacyjnej charakteryzującą się osiągnięciem stabilnych dochodów.

8.3.3 Wynik wyceny metodą dochodową należy skorygować o aktywa i pasywa nieuwzględnione w prognozowanej działalności operacyjnej.

8.3.4 Kluczowymi aspektami w podejściu dochodowym jest określenie strumieni dochodów ekonomicznych i właściwego dla danego

strumienia dochodu kosztu kapitału.

8.4 Podejście porównawcze (ang. *Market Approach*) obejmuje grupę metod wyceny polegających na określeniu wartości przedsiębiorstwa przez porównanie go z innymi. Podejście bazuje na cenach transakcyjnych uzyskanych na warunkach rynkowych. Podstawowym zagadnieniem jest wybór przedsiębiorstw porównywalnych oraz mierników ekonomiczno-finansowych (mnożników porównawczych).

8.4.1 Dobór przedsiębiorstw porównywalnych powinien zostać uzasadniony. Przedsiębiorstwa porównywalne powinny należeć do tego samego sektora lub jego części. W szczególnych przypadkach można odnieść się do przedsiębiorstw z sektorów pokrewnych, uzasadniając wybór.

8.4.2 Mnożniki porównawcze wykorzystywane w wycenie opierają się na kluczowych wielkościach ekonomiczno-finansowych opisujących potencjał dochodowy i majątkowy przedsiębiorstwa. Wyróżnić można trzy rodzaje mnożników wynikające z kapitału własnego i długu:

8.4.2.1 Mnożniki oparte na wartości rynkowej pochodzące z transakcji z rynku publicznego lub transakcji prywatnych; np. P/E, P/BV.

8.4.2.2 Mnożniki oparte na wartości całego przedsiębiorstwa, tj. kapitału własnego i długu; np. EV/EBIT (ang. *Enterprise Value/Earnings Before Interest and Taxes*), EV/EBITDA (ang. *Enterprise Value/Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation, and Amortization*).

8.4.2.3 Mnożniki oparte na charakterystycznych dla danego sektora wielkościach; np. EV/liczby hektolitrów piwa, EV/liczby subskrybentów, EV/liczby aktywnych codziennie użytkowników portalu (ang. *unique users*).

8.4.3 Wycena oparta na mnożnikach sektorowych nie może stanowić jedynej metody wyceny.

8.4.4 Zasady wyceny przy zastosowaniu metod porównawczych:

8.4.4.1 Dane na temat przedsiębiorstw stanowiących bazę porównawczą, powinny być wiarygodne, a dane dotyczące cen aktualne na datę wyceny.

8.4.4.2 Zastosowanie mnożników powinno być spójne poprzez przeprowadzenie obliczeń w ten sam sposób dla wycenianego przedsiębiorstwa i dla przedsiębiorstw porównywalnych.

8.4.4.3 Ze względu na różnice pomiędzy udziałami w wycenianym przedsiębiorstwie, a udziałami w przedsiębiorstwach porównywalnych, konieczne jest dokonanie odpowiednich korekt z tytułu kontroli, płynności i wielkości.

8.4.4.4 W uzasadnionych przypadkach należy dokonać korekty danych finansowych przedsiębiorstwa wycenianego lub przedsiębiorstw porównywalnych o elementy nieoperacyjne, nadzwyczajne i o charakterze jednorazowym oraz inne czynniki zaburzające porównywalność.

9 Dyskonta i premie

9.1 Ze względu na zróżnicowane skutki przeniesienia na nowego właściciela udziałów kapitałowych w wycenie stosuje się premie i dyskonta.

9.2 Zastosowanie premii lub dyskonta wymaga określenia i zdefiniowania wartości bazowej, w stosunku do której będą one stosowane. Wartość bazowa jest to wartość wycenianych udziałów przed dokonaniem korekt z tytułu dyskont lub premii.

9.3 Dyskonta i premie to narzędzia, które służą do ilościowego określenia korekty wartości w stosunku do wartości bazowej.

9.4 Każde zastosowanie premii lub dyskonta powinno być zdefiniowane i uzasadnione.

9.5 Wyceniający powinien rozważyć, czy należy dokonać korekt wartości związanych z poziomem płynności, brakiem kontroli, czy wielkością przedsiębiorstwa.

9.6 W wycenie udziałów uwzględnia się występujące uprawnienia i ograniczenia związane z prawem do przedsiębiorstwa lub z udziałem, niezależnie od formy prawnej jego funkcjonowania.

10 Rekomendacja wartości

10.1 Efektem przeprowadzonej wyceny jest rekomendacja wartości.

10.2 Rekomendowana wartość może być podana w formie kwoty lub przedziału wartości.

10.3 W sytuacji gdy wycena różnymi metodami prowadzi do istotnie zróżnicowanych wyników, wyceniający powinien zidentyfikować i wyjaśnić przyczyny tych różnic oraz zaprezentować czynniki wpływające na wartość przedsiębiorstwa.

10.4 Rekomendowana wartość powinna uwzględniać:

- a. przedmiot i cel wyceny,
- b. założenia szacowanej wartości,
- c. przyjęty standard wartości,
- d. ewentualne premie i dyskonta.

10.5 Jeżeli wartość oszacowana innymi metodami niż za pomocą metody wartości likwidacyjnej jest niższa, wówczas dolną granicą wartości przedsiębiorstwa powinna być wartość likwidacyjna.

11 Zakres analizy i sposób raportowania

11.1 Dla uzyskania wiarygodnych rezultatów procedura wyceny powinna obejmować zebranie i przeanalizowanie informacji niezbędnych do przeprowadzenia wyceny (w zakresie adekwatnym do standardu określonej wartości i wybranych metod), a w szczególności należy przeprowadzić analizę:

11.1.1 Historycznych wyników działalności operacyjnej przedsiębiorstwa, stanu obecnego oraz planów i perspektyw rozwoju.

11.1.2 Historycznej i aktualnej sytuacji ekonomiczno-finansowej.

11.1.3 Stanu aktywów i pasywów, w tym zobowiązań przedsiębiorstwa.

11.1.4 Warunków funkcjonowania sektorów/rynków, na których działa przedsiębiorstwo i tych, które mają wpływ na dane przedsiębiorstwo.

11.1.5 Uwarunkowań prawnych i innych czynników zewnętrznych mających wpływ na działalność przedsiębiorstwa.

11.1.6 Historycznych transakcji udziałami/akcjami wycenianego przedsiębiorstwa.

11.1.7 Danych z rynku kapitałowego (stopy zwrotu; dane o notowaniach akcji firm porównywalnych; dane o transakcjach przejęć firm podobnych, cen uzyskiwanych w transakcjach udziałami/akcjami podmiotów podobnych do wycenianego, w tym umów i warunków wpływających na ceny).

11.1.8 Innych danych i informacji, które zostaną uznane za istotne w procesie wyceny.

11.2 Przyjęte informacje i dane źródłowe dotyczące wycenianego przedsiębiorstwa powinny być potwierdzone za zgodność przez osobę reprezentującą przedsiębiorstwo lub upoważnioną przez nią.

11.3 Wyceniający powinien podjąć działania w celu upewnienia się, iż wszystkie źródła danych, na których się opiera są wiarygodne i właściwe dla dokonywanej wyceny. W wielu przypadkach przeprowadzenie pełnej weryfikacji drugo- i trzeciorzędnych źródeł informacji wykracza poza zakres usług świadczonych przez wyceniającego. W takim przypadku wyceniający weryfikuje dokładność i adekwatność danych w stopniu zwyczajowo przyjętym na rynku i w miejscu wyceny. Jeżeli taka sytuacja ma miejsce, należy przedstawić wpływ informacji i założeń podanych przez Zlecającego na oszacowaną wartość. W raporcie powinien być wskazany zakres wykorzystania danych, informacji i analiz dostarczonych przez ekspertów lub inne podmioty, a także źródła informacji.

11.4 „Raport z pełnej wyceny przedsiębiorstwa” jest to pisemna, autorska opinia o wartości przedmiotu wyceny wraz z prezentacją założeń stanowiących podstawę szacowania. Raport zawiera istotne informacje uzyskane w procesie szacowania oraz warunki ograniczające zgodnie z niniejszym Standardem.

„Raport z uproszczonej wyceny przedsiębiorstwa” i „Raport z kalkulacji wartości” mogą pomijać niektóre elementy występujące w raporcie z pełnej wyceny przedsiębiorstwa.

11.5 Zawartość raportu z wyceny powinna być spójna z przyjętym celem wyceny.

11.6 Raport z wyceny powinien zawierać wystarczającą ilość informacji aby był on zrozumiały. Analizy, opinie oraz konkluzje zawarte w raporcie z wyceny powinny być przedstawione w sposób jasny i nie wprowadzający w błąd.

11.7 W raporcie należy przedstawić wpływ informacji i założeń podanych przez zlecającego na wynik wyceny.

11.8 W raporcie powinien zostać wskazany zakres wykorzystania danych, informacji i analiz dostarczonych przez ekspertów lub inne podmioty, a także źródła informacji, na których bazował wyceniający.

11.9 Prezentując otrzymany rezultat, konieczne jest podanie założeń przyjętych w wycenie.

11.10 Raport z wyceny powinien zawierać co najmniej:

- a. specyfikację warunków zlecenia,
- b. opis przedsiębiorstwa i jego otoczenia,

- c. analizę ekonomiczno-finansową,
  - d. opis zastosowanych metod wyceny oraz rekomendację wartości,
  - e. oświadczenia, klauzule, podpis wyceniającego.
- 11.10.1 Specyfikacja warunków zlecenia powinna obejmować:
- a. przedmiot wyceny (np. pakiet 20% udziałów w spółce z o.o.; przedsiębiorstwo spółki SA; 1/3 udziału w zorganizowanym przedsiębiorstwie spółki jawnej),
  - b. cel wyceny / zakładane wykorzystanie wyceny,
  - c. zlecającego oraz innych użytkowników wyceny,
  - d. podanie szacowanego standardu wartości i jego definicji,
  - e. określenie podstawowego założenia wyceny (założenie kontynuowania działalności; założenie likwidacji),
  - f. poziom wartości (np. pakiet kontrolny; płynność pakietu),
  - g. datę wyceny (na jaki dzień została przeprowadzona wycena) oraz datę przygotowania raportu,
  - h. źródła informacji użyte w wycenie,
  - i. inne kluczowe informacje i dane niezbędne do przedstawienia przedmiotu wyceny.
- 11.10.2 Opis przedsiębiorstwa i jego otoczenia powinien obejmować:
- a. podanie formy prawnej (działalność gospodarcza, sp. jawna, sp. z o.o., SA itp.),
  - b. opis historii przedsiębiorstwa,
  - c. prezentację produktu/usługi,
  - d. prezentację rynku/klientów,
  - e. informacje o zarządzie,
  - f. opis głównych aktywów oraz zobowiązań,
  - g. prezentację ogólnych perspektyw/prognoz dla gospodarki, sektora oraz przedsiębiorstwa,
  - h. opis historycznych transakcji dotyczących przedmiotu wyceny,
  - i. informacje o sezonowości sprzedaży/działalności operacyjnej,
  - j. informacje o konkurencji.
- 11.10.3 Analiza ekonomiczno-finansowa powinna obejmować:
- a. analizę historycznych sprawozdań finansowych przedsiębiorstwa; w raporcie winny być zamieszczone historyczne rachunki zysków i strat oraz bilanse za okresy wystarczające z punktu widzenia celu przeprowadzenia wyceny oraz istoty działalności operacyjnej podmiotu,
  - b. w przypadku dokonywania korekt do sprawozdań finansowych dla celu przeprowadzenia wyceny, korekty powinny być rzetelnie i jasno wyjaśnione,
  - c. w przypadku, gdy prognozy rachunku zysków i strat, i/lub bilansu i/lub przepływów pieniężnych są użyte do wyceny, główne założenia do prognozy sprawozdań finansowych powinny być przedstawione i wyjaśnione,
  - d. jeśli jest to celowe dla wyceny, wyniki finansowe przedsiębiorstwa powinny być przeanalizowane na tle sektora, w którym ono działa.

11.10.4 Opis zastosowanych metod wyceny oraz rekomendacja wartości powinna obejmować:

- a. uzasadnienie wyboru zastosowanych podejść i metod wyceny,
- b. charakterystykę każdej zastosowanej metody wyceny, z przedstawieniem poszczególnych etapów i procedur,
- c. wyjaśnienia, w jaki sposób kluczowe wskaźniki/parametry użyte w wycenie zostały oszacowane i przyjęte przez wyceniającego,
- d. rekomendowaną wartość wraz z uzasadnieniem.

11.11 W przypadku, gdy występuje konflikt interesów, wyceniający ma obowiązek w raporcie ujawnić jego istnienie i charakter. Zapis powinien być zamieszczony w klauzuli bezpośrednio pod wynikiem końcowym.

11.12 Raport z wyceny powinien:

11.12.1 Być podpisany przez autora.

11.12.2 Zawierać oświadczenie wyceniającego, że wycena została sporządzona zgodnie z jego najlepszą wiedzą i przekonaniem.

11.12.3 Zawierać następujące klauzule i oświadczenia:

11.12.3.1 Analizy, opinie i konkluzje zawarte w raporcie są profesjonalnymi, bezstronnymi i obiektywnymi analizami, opiniami i konkluzjami osoby wykonującej wycenę; analizy, opinie i konkluzje zawarte w raporcie są ograniczone jedynie przez przyjęte założenia oraz warunki ograniczające.

11.12.3.2 Zlecenie wyceny nie było uzależnione od przygotowania lub przedstawienia w raporcie przez wyceniającego wniosków oraz konkluzji z góry zakładanymi rezultatami.

11.12.3.3 Wynagrodzenie wyceniającego nie jest uzależnione od:

- a. przygotowania lub przedstawienia w raporcie wniosków lub konkluzji z góry tendencyjnie zakładanymi wartościami,
- b. wartości przedmiotu wyceny przedstawionego w raporcie,
- c. uzyskania z góry założonego rezultatu,
- d. przyszłych wydarzeń bezpośrednio związanych z celem wyceny,
- e. konkluzji raportu korzystnej dla klienta.

11.13 Raport z wyceny może być przedstawiony jedynie zamawiającemu, chyba że wyrazi on zgodę na przedstawienie raportu stronie trzeciej. Wyjątkiem od tej reguły jest nakaz sądu lub innego właściwego organu (policja, prokuratura itp.) na udostępnienie raportu z wyceny.

12 Opracowanie i obowiązywanie Standardu

12.1 Zespół do sprawy Wyceny przedsiębiorstw został powołany przez Komisję Standardów dnia 15 października 2008 r.

12.2 Założenia przygotowali:

prof. Dariusz Zarzecki Przewodniczący Zespołu, Uniwersytet Szczeciński
prof. Elżbieta Mączyńska Przewodnicząca Zespołu do 28.01.2009r., Prezes
Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Szkoła
Główna Handlowa

dr inż. Anna Beer-Zwolińska sekretarz zespołu, PFSRM

Bohdan Bombała PFSRM
dr inż. Jerzy Filipiak Komisja Standardów PFSRM
Michał Grudziński Uniwersytet Szczeciński
dr Magdalena Habdas Uniwersytet Śląski
dr inż. Jan Konowalczuk Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego
w Katowicach, PFSRM
dr Marek Panfil Szkoła Główna Handlowa
dr Marcin Pęksyk Uniwersytet Gdański, FAIA (Acad)
prof. Mieczysław Prystupa Przewodniczący Warszawskiego Stowarzyszenia
Rzeczoznawców Majątkowych, Politechnika
Warszawska
dr Tomasz Ramian Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego
w Katowicach
dr Piotr Szymański Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

12.3 Treść konsultowali:

prof. Ryszard Borowiecki Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Stefan Czerwiński Sekretarz Generalny Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Księgowych w Polsce
Mateusz Czerwiński Uniwersytet Szczeciński
Paweł Cygański delegowany przez Polską Konfederację
Pracodawców Prywatnych Lewiatan, członek
ACCA (the Association of Chartered Certified
Accountants), członek Amerykańskiego
Stowarzyszenia Biegłych w Dziedzinie Wycen
(American Society of Appraisers), Partner Cann
Financial Advisory Sp. z o.o.
prof. Tadeusz Dudycz Politechnika Wrocławska
dr Andrzej Jaki Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Ewa Sender główny księgowy, zastępca dyrektora Biura
Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych
w Polsce
dr Tomasz Słoński Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Tomasz Wiśniewski delegowany przez Krajową Izbę Biegłych
Rewidentów, członek Kanadyjskiego Instytutu
Biegłych ds. Wycen Przedsiębiorstw (The
Canadian Institute of Chartered Business
Valuators), partner w Grupie Corporate Finance
w KPMG, kieruje zespołem wycen

12.4 Komisja Standardów Zawodowych, w składzie: Radosław Gaca, Jerzy
Adamiczka, Zbigniew Brodaczewski, Mirosław Chumek, Wojciech Daniel,
Jerzy Dydenko, Krzysztof Grzesik, Łukasz Maciak, Magdalena Małecka-
Pilujaska, Monika Nowakowska, Sabina Żróbek i Tadeusz Żurowski przyjęła
ostateczną wersję redakcyjną.

12.5 Standard został uchwalony przez Radę Krajową PFSRM na posiedzeniu w dniu
11 kwietnia 2011 jako Nota Interpretacyjna i włączony do zbioru Powszechnych

Krajowych Zasad Wyceny (PKZW). Na posiedzeniu w dniu 7 kwietnia 2014 Rada Krajowa dokonała zmiany nazwy dokumentu na Krajowy Standard Wyceny Specjalistyczny KSWO Ogólne zasady wyceny przedsiębiorstw.

SZCZEGÓŁOWY SPIS TREŚCI

Wybrane przepisy prawa.....	1
OGÓLNY SPIS TREŚCI	1
Kodeks postępowania cywilnego	2
Art. 235. [Zasada bezpośredniości. Przeprowadzenie dowodu na odległość]	2
Art. 235 ¹ . [Wniosek o przeprowadzenie dowodu]	3
Art. 235 ² . [Przesłanki pominięcia dowodu]	3
Art. 236. [Postanowienie dowodowe].....	3
Art. 237. [Wpływ niestawiennictwa stron].....	3
Art. 238. [Protokół postępowania przed sędzią wyznaczonym lub przed sądem wezwanym].....	4
Art. 239. [Prawa sędziego wyznaczonego i sądu wezwanego].....	4
Art. 240. [Zwiążanie postanowieniem dowodowym].....	4
Art. 241. [Powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego].....	4
Art. 242. [Oznaczenie terminu na przeprowadzenie dowodu]	4
Art. 242 ¹ . [Obowiązki strony wnoszącej o wezwanie na rozprawę świadka, biegłego lub innej osoby]	4
Art. 242 ² . [Przyrzeczenie osoby stawającej przed sądem]	4
Art. 243. [Uprawdopodobnienie]	5
Art. 243 ¹ . [Stosowanie przepisów do dokumentów zawierających tekst]	5
Art. 243 ² . [Dowody z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy lub do nich].....	5
Art. 244. [Dokument urzędowy].....	5
Art. 245. [Dokument prywatny].....	5
Art. 246. [Ograniczenia dowodów ze świadków i z przesłuchania stron]	5
Art. 248. [Obowiązek przedstawienia dokumentu].....	6
Art. 249. [Księgi i dokumenty przedsiębiorstwa].....	6

Art. 250. [Odpis lub wyciąg z dokumentu]	6
Art. 251. [Grzywna].....	7
Art. 252. [Zaprzeczanie prawdziwości dokumentu urzędowego]	7
Art. 253. [Zaprzeczanie prawdziwości dokumentu prywatnego].....	7
Art. 254. [Badanie prawdziwości dokumentu]	7
Art. 255. [Grzywna].....	8
Art. 256. [Dokument w języku obcym]	8
Art. 257. [Uszkodzenia dokumentu].....	8
Art. 259. [Niemożność bycia świadkiem].....	8
Art. 259 ¹ . [Mediator]	9
Art. 260. [Współuczestnik sporu]	9
Art. 261. [Prawo odmowy zeznań]	9
Art. 262. [Treść wezwania]	9
Art. 263. [Świadkowie przesłuchiwani w miejscu ich pobytu]	9
Art. 264. [Kolejność przesłuchania]	9
Art. 265. [Tłumacz]	10
Art. 266. [Uprzedzenie świadka; przyrzeczenie].....	10
Art. 267. [Zwolnienie świadka od przyrzeczenia]	10
Art. 268. [Treść przyrzeczenia]	10
Art. 269. [Formy składania przyrzeczenia]	10
Art. 271. [Zeznanie świadka]	11
Art. 271 ¹ . [Zeznanie świadka składane na piśmie]	11
Art. 272. [Konfrontacja świadków].....	11
Art. 272 ¹ . [Przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub psychologa]	11
Art. 273. [Odczytanie, uzupełnienie lub sprostowanie zeznań]	11

Art. 274. [Kary porządkowe].....	11
Art. 275. [Usprawiedliwienie niestawiennictwa].....	12
Art. 276. [Nieuzasadniona odmowa zeznań lub przyrzeczenia].....	12
Art. 276 ¹ . [Odpowiedzialność dyscyplinarna żołnierza]	12
Art. 277. [Zwrot wydatków świadka].....	12
Art. 278. [Wezwanie biegłych].....	12
Art. 278.1. [Dopuszczenie dowodu z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu].....	13
Art. 280. [Odmowa przyjęcia obowiązku przez biegłego]	13
Art. 281. [Wyłączenie biegłego].....	13
Art. 282. [Treść przyrzeczenia biegłego].....	13
Art. 284. [Zarządzenia sądu]	14
Art. 285. [Uzasadnienie opinii biegłego; opinia łączna; dodatkowy termin].....	14
Art. 286. [Wyjaśnienie opinii; opinia uzupełniająca]	14
Art. 287. [Grzywna].....	14
Art. 288. [Wynagrodzenie biegłego].....	14
Art. 289. [Odpowiednie stosowanie].....	14
Art. 290. [Opinia instytutu naukowego lub naukowo-badawczego]	14
Art. 290 ¹ . [Opinie opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów].....	15
Art. 291. [Wynagrodzenie instytutu].....	15
Art. 292. [Zarządzenie oględzin]	15
Art. 293. [Przedmiot oględzin].....	15
Art. 294. [Udostępnienie przedmiotu oględzin]	16
Art. 295. [Zaniechanie oględzin].....	16
Art. 296. [Grzywna].....	16

Art. 297. [Zwrot wydatków].....	16
Art. 298. [Oględziny osoby]	16
Art. 305. [Grupowe badanie krwi]	16
Art. 306. [Pobranie krwi]	16
Art. 307. [Przeprowadzenie dowodu z grupowego badania krwi]	17
Art. 308. [Dowody z dokumentów zawierających zapis obrazu lub dźwięku]	17
Art. 309. [Odpowiednie stosowanie przepisów o dowodach]	17
Kodeks postępowania karnego	18
Art. 167. [Inicjatywa dowodowa]	18
Art. 168. [Fakty notoryjne, fakty znane urzędowo].....	18
Art. 168a. [Wykorzystanie dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego]	18
Art. 168b. [Dowody popełnienia przestępstwa innego niż objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej].....	18
Art. 169. [Wniosek dowodowy – treść]	19
Art. 170. [Przesłanki oddalenia wniosku dowodowego, forma, konsekwencje].....	19
Art. 171. [Zasady przeprowadzania przesłuchania].....	20
Art. 172. [Dopuszczalność konfrontacji]	20
Art. 173. [Okazanie]	20
Art. 174. [Niedopuszczalność zastępowania wyjaśnień lub zeznań]	21
Art. 177. [Obowiązek złożenia zeznań. Miejsce przesłuchania]	21
Art. 178. [Tajemnica obrończa, tajemnica spowiedzi]	21
Art. 178a. [Zakaz przesłuchiwanie mediatora]	21
Art. 179. [Tajemnica państwowa].....	22
Art. 180. [Tajemnica zawodowa i służbowa]	22
Art. 181. [Wyłączenie jawności podczas przesłuchania]	23

Art. 182. [Prawo do odmowy składania zeznań]	23
Art. 183. [Prawo do odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie]	23
Art. 184. [Świadek anonimowy, przesłanki, sposób ustanowienia, przesłuchanie]	24
Art. 185. [Zwolnienie z obowiązku zeznawania]	25
Art. 185a. [Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego]	25
Art. 185b. [Przesłuchanie małoletniego świadka]	26
Art. 185c. [Przestępstwa określone w art. 197-199 k.k. - zawiadomienie o przestępstwie, przesłuchanie pokrzywdzonego]	26
Art. 185d. [Przesłuchanie w trybie art. 185a-185c]	27
Art. 186. [Odmowa złożenia zeznań – termin, skutek]	27
Art. 187. [Przyrzeczenie – organ uprawniony do odbioru]	27
Art. 188. [Przyrzeczenie – forma]	28
Art. 189. [Zwolnienie od przyrzeczenia]	28
Art. 190. [Pouczenie przed przesłuchaniem]	28
Art. 191. [Rozpoczęcie przesłuchania świadka]	28
Art. 192. [Badanie pokrzywdzonego, świadka]	29
Art. 192a. [Badania eliminacyjne]	29
Art. 193. [Opinia – przesłanki, rodzaje]	29
Art. 194. [Postanowienie o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego]	30
Art. 195. [Biegły stały, biegły ad hoc]	30
Art. 196. [Wyłączenie biegłego]	30
Art. 197. [Przyrzeczenie]	30
Art. 198. [Dostęp biegłego do akt, obecność organu przy badaniach]	31
Art. 199. [Tajemnica biegłego, tajemnica udzielającego pomocy medycznej]	31
Art. 199a. [Badania poligraficzne – zgoda badanego]	32

Art. 200. [Opinia biegłego – forma i treść]	32
Art. 201. [Opinia uzupełniająca, nowa opinia]	32
Art. 202. [Opinia o stanie zdrowia psychicznego]	32
Art. 203. [Obserwacja w zakładzie leczniczym, przesłanka, organ, termin].....	33
Art. 204. [Udział tłumacza]	33
Art. 205. [Udział specjalistów].....	34
Art. 206. [Pozycja specjalistów].....	34
Art. 218a. [Dane informatyczne i ich zabezpieczenie].....	34
Art. 222. [Przeszukanie pomieszczeń instytucji państwowej, samorządowej, wojska]	35
Art. 224. [Sposób przeprowadzenia przeszukania]	35
Art. 225. [Zatrzymanie dokumentów zawierających tajemnicę].....	35
Art. 226. [Wykorzystanie dokumentów zawierających tajemnicę].....	36
Art. 227. [Dyrektywy przeprowadzania przeszukania].....	36
Art. 228. [Zabezpieczenie odebranych przedmiotów]	36
Art. 229. [Treść protokołu zatrzymania rzeczy lub przeszukania]	36
Art. 230. [Zatwierdzenie zatrzymania, zwrot rzeczy]	37
Art. 231. [Złożenie rzeczy do depozytu sądowego].....	37
Art. 233. [Przechowanie środków płatniczych]	37
Art. 234. [Czynności prawne z udziałem rzeczy zatrzymanych]	37
Art. 235. [Przeszukanie, zatrzymanie – właściwość organów]	38
Art. 236. [Zażalenie].....	38
Art. 236a. [Przeszukanie urzędzeń zawierających dane informatyczne].....	38
USTAWA z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych.....	39
Art. 157. [Ustanawianie biegłych sądowych]	39

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych	40
USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego	43
Art. 618f. [Wynagrodzenie biegłego i specjalisty. Zwrot poniesionych wydatków].....	43
Art. 618fa. [Wypłata na poczet wynagrodzenia biegłego]	44
Art. 618g. [Zwrot kosztów biegłemu, tłumaczowi i specjaliście].....	44
Art. 618h. [Zwrot biegłemu, tłumaczowi i specjaliście utraconego zarobku lub dochodu]	44
Art. 618i. [Zwrot kosztów biegłemu, tłumaczowi i specjaliście w razie wezwania w kilku sprawach na ten sam dzień]	45
Art. 618j. [Zwrot stronie należności związanych z jej udziałem w sprawie].....	45
Art. 618k. [Wniosek o zwrot należności związanych z udziałem w sprawie]	45
ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym	46
USTAWA z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych	50
Art. 85. [Zwrot świadkowi kosztów podróży, noclegu i utrzymania]	50
Art. 86. [Zwrot świadkowi utraconego zarobku lub dochodu].....	50
Art. 87. [Wypłata świadkowi należności z tytułu zwrotu kosztów podróży i noclegu oraz utraconych zarobków lub dochodów].....	51
Art. 88. [Zwrot kosztów osobie towarzyszącej świadkowi].....	51
Art. 88a. [Należności świadka zatrudnionego w organie władzy publicznej].....	51
Art. 89. [Wynagrodzenie biegłego lub tłumacza. Zwrot poniesionych wydatków].....	51
Art. 89a. [Oznaczenie wysokości wynagrodzenia lub zwrotu wydatków przy zleceniu biegłemu sporządzenia opinii].....	52
Art. 89b. [Zgoda stron na wysokość przysługującego biegłemu wynagrodzenia lub zwrotu wydatków].....	53
Art. 89c. [Obniżenie przysługującego biegłemu wynagrodzenia lub zwrotu wydatków]	53
Art. 89d. [Wynagrodzenie i zwrot wydatków przysługujące tłumaczowi]	53

Art. 90. [Zwrot kosztów biegłemu i tłumaczowi].....	54
Art. 90a. [Zwrot biegłemu lub tłumaczowi utraconego zarobku lub dochodu]	54
Art. 90b. [Zwrot kosztów biegłemu lub tłumaczowi w razie wezwania w kilku sprawach na.....	54
Art. 91. [Zwrot stronie należności związanych z jej udziałem w sprawie].....	54
Art. 92. [Wniosek o przyznanie wynagrodzenia, zwrotu kosztów podróży i noclegu, utraconych zarobków lub dochodów].....	54
Art. 93. [Przyznanie i ustalenie należności przez sąd lub referendarza sądowego]	55
Art. 93a. [Przyznawanie mediatorowi należności przez sąd]	55
POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) WYCENA DO CELÓW SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH W ROZUMIENIU USTAWY O RACHUNKOWOŚCI	57
1. Przedmiot wyceny i zakres stosowania standardu.....	57
2. Definicje.....	58
3. Uwarunkowania przeprowadzenia wyceny.....	61
4. Zasady wyceny.....	61
5. Podział wartości na wartość gruntu i wartość jego części składowych.....	64
6. Zasady współdziałania rzeczoznawców majątkowych z kierownictwem jednostek i biegłymi rewidentami oraz Źródła danych do wyceny	64
7. Prezentacja wyniku wyceny.....	65
8. Odstąpienie od stosowania standardu	65
9. Opracowanie i obowiązywanie standardu	66
POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) OGÓLNE REGUŁY POSTĘPOWANIA	67
1. WPROWADZENIE	67
2. WYMAGANIA OGÓLNE	67
3. SZCZEGÓLNA STARANNOŚĆ	68
4. UJAWNIANIE ISTOTNYCH INFORMACJI	68
5. POSTANOWIENIA KOŃCOWE.....	68

6. OPRACOWANIE I ZASADY STOSOWANIA STANDARDU	69
POWSZECHNE KRAJOWE ZASADY WYCENY (PKZW) OGÓLNE ZASADY WYCENY PRZEDSIĘBIORSTW	70
1 Wprowadzenie	70
2 Zasady etyki	70
3 Podstawowe zasady wyceny przedsiębiorstw	71
4 Cele i funkcje wyceny przedsiębiorstwa	72
5 Przedmiot wyceny	73
6 Podstawowe założenia wyceny.....	73
7 Standardy wartości	73
8 Podejścia w wycenie przedsiębiorstwa	74
9 Dyskonta i premie.....	77
10 Rekomendacja wartości	77
12 Opracowanie i obowiązywanie Standardu.....	80
SZCZEGÓŁOWY SPIS TREŚCI.....	83